

ORG A A N

DER

VEREENIGING

TER

BEOEFENING

VAN DE

KRIJGSWETENSCHAP.

1927—1928.



'S-GRAVENHAGE,
C. BLOMMENDAAL.

1928.

INHOUD

JAARGANG

1927-1928.

	Bladz.
De Geneeskundige dienst te velde, door Dr. J. C. DIEHL	1
Vechtwagens en hunne bestrijding, ook in verband met Nederlandsche terreinen en toestanden, door J. HARBERTS	64
Geluid- en Lichtmeetdienst, door H. D. S. HASSELMAN	133
Economische en industriele oorlogsvoorbereiding, door J. G. TINBERGEN	194
Zestig jaren Hooger Militair Onderwijs, door W. E. VAN DAM VAN ISSELT	298
De stand van het ontwapeningsvraagstuk, door J. J. G. BARON VAN VOORST TOT VOORST	450



OUDE GENEVER
& FIJNE HOLLANDSCHE LIKEUREN.

N.V. de Vereenigde Blikfabrieken
DAMRAK 28-30 — AMSTERDAM.
Blik-emballage - Emaillé Platen.

H.H. Leden van Krijgswetenschap!

Toont belangstelling in Uwe Vereeniging, door:

- 1e. zooveel mogelijk de bijeenkomsten te bezoeken;
 - 2e. nieuwe leden te werven en deze op te geven aan den Secretaris-Penningmeester, Amalia van Solmsstraat 31, 's-Gravenhage;
 - 3e. onze adverteerders te begunstigen.
-
-



Kunstgenot en Dancing

at Home

uitsluitend met WILLEM SPRENGER'S
New „His Master's Voice" Gramophone.

Het kwaliteitsmerk speciaal gebouwd voor de Tropen.

Het adres: WILLEM SPRENGER

PASSAGE 46, LAAN VAN MEERDERVOORT 60A en 453, DEN HAAG
WAARBORGT U TEGEN TELEURSTELLING.

Mededeelingen van huishoudelijken aard.

Zie achterin.

Bijeenkomst van 4 November 1927 te 's-Gravenhage.

Voorzitter: Z. Exc. Luitenant-Generaal b.d. J. L. TEN BOSCH.

De VOORZITTER:

Dames en Heeren! Ik open de vergadering. Het is bij mijn weten nog niet voorgekomen dat een Voorzitter van deze Vereeniging het woord mocht richten tot Dames en Heeren. Wij stellen de aanwezigheid der Dames op hoogen prijs en het is mij aangenaam die Dames alhier welkom te heeten. Een bijzonder hartelijk woord van welkom is voorts wel van pas voor onze gasten van hedenavond, die in zoo grooten getale aan onze uitnoodiging hebben gevolg gegeven, wel wetende, dat hen een interessante avond zal wachten, nu de Kolonel DREHL het onderwerp „Geneeskundige Dienst te Velde" zal inleiden.

Z. K. H. de Prins der Nederlanden had het voornemen, ook hedenavond de vergadering met Zijn Hooge tegenwoordigheid te vereeren. Nu dit door een reis naar het buitenland onmogelijk is geworden, heeft Z. K. H. mij opgedragen hier mede te deelen, het Hem leed doet niet tegenwoordig te kunnen zijn en Hij Zijn beste wenschen aanbiedt voor den blijvenden voorspoed onzer Vereeniging.

Ik behoef zeker geen uiting te geven aan ons groot

gevoel van leedwezen, dat ons eerlid Z. K. H. de Prins der Nederlanden hedenavond niet in ons midden kan zijn.

Het is mij voorts zeer aangenaam, dat de Inspecteur van den Geneeskundigen Dienst van de Landmacht en de Onder-Voorzitter van het Roode Kruis aan onzen oproep hebben gehoor gegeven en hier aanwezig zijn.

Het is mijn gewoonte telken jare bij de eerste bijeenkomst in het nieuwe seizoen een korten terugblik te geven en U verder de geheimen van het nieuwe leesjaar te ontsluiëren.

Ik zal dat thans zoo kort mogelijk doen, omdat ons groot aantal gasten, die alleen voor de rede DIEHL zijn gekomen, tot beknoptheid dwingt.

Uw Bestuur heeft gedurende den vacantietijd niet stil gezeten en heeft zich allereerst bezig gehouden met het werkprogramma 1927/28.

Met het oog op den toestand der finantiën is het slechts mogelijk 5 voordrachten te houden en wel die van hedenavond en voorts op nader vast te stellen tijdstippen:

Majoor van den Generalen Staf J. HARBERTS, Vechtwagens en hunne bestrijding, ook in Nederlandsche terreinen;

Majoor der Jagers J. J. G. BARON VAN VOORST TOT VOORST, De Stand van het vraagstuk der internationale ontwapening;

Overste der Artillerie J. G. TENBERGEN, De industrieele mobilisatie en de oorlogsvoorbereiding;

Majoor der Artillerie H. D. S. HASSELMAN, Geluid- en Lichtmeetdienst;

terwijl in reserve wordt gehouden Majoor van den Generalen Staf JHR. J. TH. ALTING VON GEUSAU, De Verlofs-Officier van het Nederlandsche Leger (stand van het vraagstuk der Verlofs-eneadreering van ons leger, bezien van militair en maatschappelijk standpunt).

Het Bestuur heeft namens de Vereeniging aan H. K. H. Prinses Juliana een gelukwensch aangeboden ter gelegenheid van Hoogstderzelver meerderjarigheid.

Voorts heeft een deputatie van het Bestuur een krans gelegd op het mausoleum van den Generaal VAN HEUTSZ, een

gelukwensch gebracht aan den Commandant van het Veldleger bij het 20-jarig bestaan van het Hoofdkwartier van dat leger en zorg gedragen, dat aan ons Eerelid, den Generaal C. J. SNIJDERS op den dag, dat hij den leeftijd van 75 jaren bereikte, aan boord van het stoomschip, waar de Generaal zich meende te moeten onttrekken aan de overtalrijke blijken van groote belangstelling, die Z.Exec. zeker van alle zijden zouden toestroomden, een brief van gelukwenschen werd overhandigd.

Voorts is het mij een aangename taak aan de medewerkers aan ons Wetenschappelijk Jaarbericht, alsmede aan de Commissie van Redactie mijn hulde en mijn dank te brengen voor de samenstelling van het Jaarbericht 1926, dat de rij der Jaarberichten op waardige wijze vervolgt.

Mijne Heeren, wanneer ik hier nu nog aan toevoeg dat ons ledental zich gunstig blijft ontwikkelen, dat onze financiën door het groot aantal voordrachten van het afgelopen seizoen, het geducht te verantwoorden hebben gehad, maar dat het Bestuur gegronde hoop heeft, de geleden schade dit leesjaar weder te kunnen inhalen, dan ben ik voor ditmaal aan het einde van mijn mededeelingen.

Aan de beurt van aftreding zijn de bestuursleden, de Heeren TEN BOSCH, RAAYMAAKERS en BERENSCHOT, die alle herkiesbaar zijn.

Ik verzoek de Heeren, leden van onze Vereeniging, in de pauze de verkiezing te doen, terwijl ik vertrouw, dat de Heeren NIERSTRASZ en SIEBURGH den Secretaris bij die verkiezing behulpzaam willen zijn. ¹⁾

Ik geef thans het woord aan den Kolonel Dr. DIEHL tot het houden van zijn voordracht:

DE GENEESKUNDIGE DIENST TE VELDE.

Kolonel Dr. J. C. DIEHL: ²⁾

Het onderwerp dat ik het voorrecht zal hebben heden-

¹⁾ Op voorstel van den Luitenant Kolonel VAN HOOGENHUYZE worden de aftredende leden bij acclamatie herkozen. De afgetreten bestuursleden nemen de herkiezing aan.

²⁾ Voor de stellingen wordt verwezen naar het einde van de voordracht.

avond bij U in te leiden, is in zijn algemeenheid zóó veel-omvattend, dat in den kort bemeten tijd van een eenigszins volledige behandeling van het geheel geen sprake kan zijn, en ik mij zal moeten beperken tot enkele grepen.

Ik stel mij voor dit zóó te doen, dat ik aan de hand van de oorlogservaringen — en meer in het bijzonder die van een bepaald leger — met U bespreek de voornaamste klippen, waarop de Geneeskundige Dienst in den jongsten oorlog dreigde te stranden, en de middelen om die gevaren te ontgaan, een en ander toegepast op onze Nederlandsche toestanden.

Om der wille van den draad, die ik daarbij zou willen bewaren, zal het onvermijdelijk zijn hier en daar bekende zake te releveeren. Ik geef mij rekenschap van de mogelijkheid dat ik sommigen, wellicht velen Uwer weinig nieuws zal kunnen brengen na wat in de laatste jaren over dit onderwerp is gepubliceerd of bij oefeningen naar voren gebracht.

De punten, die ik dan in het kort de revue wil laten passeeren, in twee hoofdgroepen indeelende, willen wij allereerst onze aandacht bepalen bij tekortschietingen in de voorbereiding om daarna na te gaan de niet voorziene en gedeeltelijk niet te voorziene moeilijkheden, waarvoor de G. D. zich geplaatst zag in den loop van den oorlog.

Onder de tot de eerste groep behoorende punten verdienen in het bijzonder onze belangstelling:

1. het personeel,
2. het transportmaterieel,
3. de plaats, die de G. D. inneemt in het groote geheel.

1. *Personeel van den Geneeskundigen Dienst.*

In het buitenlandsche leger waarvan de verhoudingen mij 't best bekend zijn, n.l. het Fransche, had men in het begin van den oorlog al dadelijk te kampen met de moeilijkheid dat een onvoldoend aantal beroeps--Off. v. Gez. het noodzakelijk maakte ook meer belangrijke functies op te dragen aan ver-

lefs-officieren, die onvoldoende voor die taak waren voorbereid. Waarbij nog kwam dat gegevens omtrent kennis en bekwaamheden die voor bepaalde functies in het bijzonder geschikt maakten, voor de reserve Off. v. Gez. zoo goed als ontbraken, zoodat daarmee bij de oorlogsindeeling niet of althans niet voldoende rekening was gehouden en diensgevolge niet kon worden gezegd dat ieder in zijn werkkring the right man in the right place was.

De lange duur van den oorlog maakte het mogelijk deze bezwaren geleidelijk op te heffen, zoodat een zeer bevredigende toestand ontstond, tot dat tegen het eind de algemeene schaarschte aan geneesheeren zich deed gevoelen. Als een omstandigheid, die zeer gunstig op het herstel van de fout werkte moet worden beschouwd het sterke aanpassingsvermogen, dat het Fransche volk kenmerkt.

Wanneer ik nu naga hoe het op dit punt in ons leger gesteld is, dan moet in de eerste plaats worden geconstateerd dat ook hier het aantal beroeps-Officieren van Gezondheid zóó gering is, dat in tijd van oorlog het verlofskader een belangrijke rol zal hebben te vervullen. Dit is op zichzelf geen bezwaar indien het tegen die taak zou zijn opgewassen. Naar mijn persoonlijke ervaring en naar mijn persoonlijke overtuiging is dit niet het geval en kan ook niet anders worden verwacht.

Met het feit, dat hoe kleiner de kern van beroeps-officieren is des te hooger eischen aan den verlofs-officier moeten worden gesteld, is in ons leger althans voor wat den G. D. betreft, niet voldoende rekening gehouden. Het aantal beroeps-Off. v. Gez. is in de laatste decennia met ongeveer de helft verminderd. Om het hieruit voortvloeiend gevaar van een onvoldoende oorlogsvoorbereiding te ontgaan had daaraan moeten voorafgaan een verbetering in de opleiding zoowel van de beroeps- als van de reserve-officieren.

Van de beroeps-Off. v. Gez. omdat — afgezien van het feit dat deze toch reeds onvoldoende voor hun oorlogstaak werden gevormd en verbetering reeds uit dien hoofde dus toch dringend noodig was — uit het overblijvende kleine aantal moeten worden gevonden niet alleen de geschikten

voor het vervullen van de hoogere en hoogste functies zoowel in tijd van vrede als van oorlog, maar ook voor hun taak berekende onderwijskrachten voor de opleiding van een 15-voudig aantal verlofsofficieren.

Ik behoef helaas niet te vreezen voor tegenspraak wanneer ik vaststel, dat tot de oorlog ons eenigermate wakker schudde het meerendeel van de beroeps-Off. v. Gez. niet op de hoogte was van zijn oorlogstaak, en dat, hoewel er de laatste jaren merkbare verbetering kwam, ook thans nog niet een bevredigende toestand in dit opzicht is bereikt.

Het onbevredigende van vroeger en thans komt niet uitsluitend ten laste van den G. D.; de onvoldoende aandacht die bij oefeningen aan de taak van den G. D. werd geschonken — een onvoldoende aandacht, die niet zelden verband hield met onvoldoende bekendheid met en ervaring ten aanzien van het functionneeren van deze dienst bij de leiders — speelde daarbij een niet onbelangrijke rol. Men vergenoegde zich er mee bij de bespreking een enkel woord aan dien dienst te wijden; niet zelden kwam het zelfs niet eens zoo ver. De Officieren van Gezondheid, niet voldoende op de hoogte en niet voldoende zeker van hun zaak, berustten maar al te gereedelijk in dezen toestand en verzuimden de gelegenheid, die hun zeker vaak zou zijn geschonken wanneer zij daartoe den wensch hadden te kennen gegeven, om de aandacht te vestigen op hun toch niet onbelangrijke taak in het kader der gehouden oefening. Een circulus vitiosus was geschapen.

Met voldoening mag worden vastgesteld dat, zooals ik zooeven ziede, in de laatste jaren een zeer merkbare verbetering is ingetreden en met een gevoel van dankbaarheid moet worden geconstateerd, dat dit streven op de meest krachtige wijze wordt gesteund door de hoogste autoriteiten in ons leger. Maar er is nog geen aanleiding het doel als bereikt te beschouwen en verdere verbetering is noodzakelijk.

Is het met de voorbereiding voor de eigen oorlogstaak in ons Korps niet geheel bevredigend, nog minder is dit het geval ten aanzien van de noodzakelijke onderwijskrachten voor het verlofskader. Ik kom daarop aanstonds terug.

Wil men voldoen aan de beide eischen die ik zooeven

stelde, n.l. dat in het sterk verkleind Korps beroeps-Off. v. Gez. de noodige krachten worden gevonden zoowel voor het vervullen van de hogere functies in tijd van vrede en in oorlog, als voor de opleiding van het verlofskader, dan zal men er op den duur toch niet buiten kunnen de positie van den Off. v. Gez. — vergeleken bij die van zijn burgercollega's — zoodanig te verbeteren dat:

1e. men bij de aanstelling van artsen tot Off. v. Gez. selectie kan uitoefenen (hetgeen thans allerminst het geval is), om daardoor meer waarborgen te scheppen voor een algemeen hoog peil;

2e. het opdragen van instructie-functies, waardoor uitoefening van de burgerpraktijk onmogelijk gemaakt of althans zeer belemmerd wordt, niet onmiddellijk verzoek om ontslag ten gevolge heeft.

Dergelijke reactie op als schadelijk voor persoonlijke — meestal finantieele — belangen gevoelde aanwijzingen of overplaatsingen komt reeds thans maar al te vaak voor als gevolg mede van het feit dat de burgermaatschappij voor den Off. v. Gez. gemakkelijk openstaat.

Ik wil over dit punt hier niet verder uitweiden, doch er nog op wijzen; dat ook deze maatregelen op zich zelf niet voldoende zijn. In de toekomst zal in stijgende mate de nadruk moeten worden gelegd op vervolmaking van de oorlogsvoorbereiding der beroeps-Off. v. Gez. Meer dan tot nu toe gebruikelijk zal bij de bevordering in de hogere rangen rekening moeten worden gehouden met de geschiktheid voor de daaraan te verbinden oorlogsfunctie, zonder — het spreekt van zelf — de eischen voor den vredeswerkkring te verwaarloozen.

Verder zal van het gering aantal beroeps-Off. v. Gez. een zoo nuttig mogelijk gebruik moeten worden of kunnen worden gemaakt in vredes- en oorlogstijd, door zoo nauwkeurig mogelijk met den bizonderen aanleg van ieder hunner rekening te houden en voorts door beperking van het aantal militaire specialisten — en in den ruimsten zin zou ik hieronder ook garnizoensartsen begrijpen — die voor een deel althans zonder bezwaar door burgerspecialisten en burger-

artsen kunnen worden vervangen, waardoor een grooter aantal all round Off. v. Gez. beschikbaar zou komen.

Wat de opleiding van de reserve Off. v. Gez. betreft is verbetering niet minder noodzakelijk, zooals ik zooeven zeide.

Wel beweegt ook deze opleiding zich na den oorlog in de goede richting, maar als geheel is zij nog onbevredigend. Met volle waardeering van een aantal zeer goede reserve-Officieren van Gezondheid, die volgens mijn eigen ervaring aan menig beroeps-officier ten voorbeeld zouden kunnen worden gesteld, is van een geschiktheid voor de oorlogstaak in het algemeen geen sprake. En dit behoeft geen verwondering te wekken!

De eerste oefeningstijd van zes weken, hoewel uiterst krap, zoude wellicht toch nog voldoende kunnen zijn om behoorlijke grondslagen te leggen, waarop later ware voort te bouwen, indien die tijd ook inderdaad geheel aan die opleiding kon worden besteed. Maar daarvan is geen sprake! Voor zoover zij, de reserve-Off. v. Gez., voor die eerste oefening worden geplaatst bij een der groote hospitalen is de morgendienst in die inrichtingen zoo druk en zijn de beroeps-Off. v. Gez. daardoor zoo in beslag genomen, dat van regelmatig onderricht niets kan komen. De in deze uren opgedane kennis bepaalt zich tot eenige oefening in het houden van het morgenziekenrapport en het verrichten van de keuringen, waarvan het nut nog wordt verminderd door het feit, dat deze verrichtingen in tijd van oorlog een eenigszins gewijzigd karakter dragen. De zuiver medische ervaring, die zij bij deze gelegenheid opdoen, laat ik buiten beschouwing, aangezien die gering is en toch door hen in eigen werkring moet worden verkregen. De namiddagen zijn dan beschikbaar voor de theoretische lessen en de practische oefeningen. In het gunstigste geval komt men dan na aftrek van Zater-, Zon- en feestdagen tot een totaal van een 80-tal lessen, geheel onvoldoende om het veelomvattend militair en militair-geneeskundig program af te werken, zelfs al zoude het onderwijs worden gegeven door geheel voor die taak berckende beroeps-Off. v. Gez., wat blijkens hetgeen ik zooeven zeide, niet het geval is.

De herhalingsoefeningen zijn onvoldoende in aantal en duur en zeker niet in staat om aan te vullen wat de eerste oefening te kort schoot.

Afdoende verbetering is slechts mogelijk door het instellen van een school voor verlofsofficieren van den Geneeskundigen Dienst met verlenging van den eersten diensttijd, en zoo noodig uitbreiding van de herhalingsoefeningen. Bij één en ander zal minder dan tot dusverre het geval was rekening kunnen worden gehouden met de vestigings- en praktijkbelangen der betrokkenen, terwijl met deze regeling hand in hand moet gaan de verwezenlijking van de eischen ten aanzien van de beroeps-officieren, die ik zooeven aangaf.

Te zijner tijd zal er naar moeten worden gestreefd de oudere reserve Officieren van Gezondheid te doen deelnemen aan de opleiding van de jongeren. Reeds aanstonds zoude voor dit doel kunnen worden gebruik gemaakt van daarvoor geschikte, met reserve dienstplicht ontslagen Off. v. Gez., al moet het waarschijnlijk worden geacht, dat onder degenen die hun positie in het leger vrijwillig opgeven voor een werkring in de burgermaatschappij over het algemeen niet de belangstelling en ambitie zullen worden gevonden, die noodig zijn om zich voldoende op de hoogte te houden om als instructeur op te treden.

In afwachting van deze wijzigingen kan reeds iets worden bereikt door de beroeps-Officieren van Gezondheid te onlasten van het zuiver militaire gedeelte der eerste opleiding door die aan een troepenofficier op te dragen. Ook zal voor de practische oefeningen een zij het bescheiden bedrag beschikbaar moeten worden gesteld.

Het instituut der militaire tandartsen is nog zoo jong dat strenge kritiek onbillijk ware. De voorbereiding van deze Officieren voor hun oorlogstaak is een moeilijk vraagstuk dat nog op oplossing wacht.

Van groot belang is het dat de bijzondere geschiktheden en ongeschiktheden van de res.-Off. v. Gez. zoo nauwkeurig mogelijk worden bepaald opdat de bezetting van de verschillende posten in tijd van oorlog zoo oordeelkundig mogelijk kunne geschieden. Ook hier is sedert den oorlog gestreefd

naar verbetering, zonder dat echter nog een geheel bevredigende oplossing is bereikt, ook al doordat den met ander werk overladen Chefs voldoende gelegenheid tot beoordeelen ontbreekt.

Ziedaar de hoofdzaken van het vraagstuk van het Officierspersoneel zooals ik dit zie.

Thans nog enkel woord over het minder personeel van den Geneeskundigen Dienst.

De oorlogservaring leerde dat ook bij de grootste inspanning — in dit opzicht zijn bijna ongelooflijke staaltjes bekend geworden — bij zware gevechten van langeren duur dit personeel steeds te kort schiet, door onvoldoende sterkte. Waar dit echter in alle legers het geval is en de sterkteverhouding bij ons niet ongunstig is, moet daarmee genoegen worden genomen en komen alleen maatregelen voor tijdelijke versterking in aanmerking, waarop ik straks nog hoop terug te komen.

Wat de opleiding betreft is ook hier belangrijke verbetering waar te nemen. De gelegenheid tot oefening in troepenverband is echter onvoldoende. In de nabijheid van elk garnizoen, waar zich een Comp. H. S. bevindt, behoorde gelegenheid te zijn tot het inrichten en tot het in verband eener troepenoefening in werking brengen van hulpposten, Hp. V. en vooral van een Hd. V. Dit pleit tevens voor concentratie van de Compn. H. S. in 1 of 2 garnizoenen met daartoe geschikte omgeving.

De onderscheiding tusschen ziekenverplegers en zieken dragers heeft ten aanzien van de oorlogstaak weinig zin. De naam ziekenverpleger is hier bovendien misleidend. Een behoorlijk militair verpleger wordt niet in een jaar gevormd en al ware dit mogelijk dan nog mag niet worden verwacht dat bij het ontbreken van herhalingsoefeningen bij de oudere lichten van de verkregen kennis iets van eenige beteekenis zal zijn overgebleven. Dit laatste bezwaar blijft tot op zekere hoogte bestaan, ook al zou in de gewijzigde dienstplichtwet worden vastgelegd een eerste oefeningstijd voor de ziekenverplegers van 11 maanden met éénmalige herhalingsoefening van 3 weken. Toch is dit een belangrijke stap in de

goede richting wanneer — ter beschaming van den in het Voorloopig Verslag uitgesproken twijfel — die herhalings-oefening inderdaad vruchtdragend wordt gemaakt. Een meer afdoende oplossing moet echter m.i. in andere richting worden gezocht. Men schafte de Z. V. af en maken allen ziekendrager met voldoende kennis van eerste hulpverleening; een eerste oefeningstijd van 8 maanden acht ik daartoe voldoende, herhalingsoefeningen kunnen dan bij allen de geschiktheid onderhouden en opvoeren.

2. *Materieel van den Geneeskundigen Dienst.*

Het is natuurlijk niet mijn bedoeling hier in bijzonderheden te treden; slechts enkele van de voornaamste punten wil ik kort vermelden, en wel voorwat betreft de transportmiddelen.

Het gewondenvervoer in 2e en 3e lijn (d.w.z. bij ons van HpV tot HdV en van daar tot afvoerstation resp. Ev.P.) in het Fransche leger was in het eerste deel van den oorlog verre van een succes.

Men was voor het voorste echelon nog zoo goed als uitsluitend aangewezen op hippomobile transportmiddelen, terwijl het spoorwegmaterieel eenerzijds een tekort aanwees, anderzijds niet oordeelkundig werd gebruikt. Dit was niet geheel en al de schuld van den geneeskundigen dienst, want deze had reeds in 1912 100 auto's per C. A. aangevraagd, wat geweigerd was, en had in 't geheel geen stem in het gebruik der treinen in en achter het operatiegebied. Het tekortschieten van het spoorwegtransport deed zich des te pijnlijker gevoelen door het systeem van de onmiddellijke evacuatie op grooten afstand, een stelsel dat men had aangenomen steunende op de later onjuist gebleken leer van het niet geïnfecteerd zijn van de meeste oorlogsverwondingen. Geleidelijk werd hierin wijziging gebracht en ook het automobieltransport van gewonden werd ingevoerd al heeft dit in het Fransche leger niet geleid tot geheele afschaffing van de paardentractie.

In ons leger was de toestand in dit opzicht bij de mobilisatie nog geheel onvoldoende, doch sedert is, althans in de organisatie, een zoodanige verbetering ingevoerd dat wij ons met voldoening met buitenlandse legers kunnen vergelijken.

ken. De moeilijkheden, waarmee men in werkelijkheid bij het verwezenlijken van de organisatie zou hebben te kampen, laat ik hier buiten beschouwing, omdat aan de oplossing van dit vraagstuk nog met kracht wordt gewerkt.

Wat den treinenloop betreft heeft ook bij ons de G. D. geen rechtstreeksche medezeggenschap, maar hij is in de etappen-directie op voldoende wijze vertegenwoordigd, en verwacht mag worden dat een nauwe samenwerking tusschen de Afdeeling Spoorwegdienst en de Afdeeling Geneeskundige Dienst onheil zal voorkomen. Bovendien is ons land met dicht spoorwegnet en — bij een oorlog of op nabij eigen grondgebied — korte verbindingslijnen in dit opzicht in gunstige omstandigheden.

Het vraagstuk van een doelmatig transportmiddel in voorste linie is voor ons leger in zeer gunstigen zin opgelost met uitzondering van de Lt.B. en de Verk.A.; voor deze onderdeelen is een andere oplossing dan de bestaande dringend noodig en deze zal in den zin van de lichte 2-deelige veldbrancard moeten worden gevonden.

Omtrent het transport te water heeft de jongste oorlog geen nieuwe gezichtpunten geopend tenzij dan dat de beteekenis van dit vervoer is verminderd doordat het als regel te langzaam is en over grootere afstanden daardoor in strijd komt met de eischen der moderne oorlogs-chirurgie.

Het luchttransport van gewonden, dat in den oorlog en sindsdien groote vorderingen heeft gemaakt, heeft voor ons leger weinig beteekenis; anders is dit gesteld voor onze weermacht in de Koloniën. Een moeilijk punt is daarbij het scheppen van de noodige waarborgen voor de neutraliteit.

3. *De plaats, die de G. D. in het groote geheel der weermacht inneemt.*

Als derde punt uit de groep tekortschietingen in de oorlogsvoorbereiding noem ik u het feit, dat in het Fransche leger bij het uitbreken van den oorlog een onvoldoend contact bestond tusschen den Geneeskundigen Dienst en het Commandement. Dit berustte op een gebrek aan inzicht in het belang van de rol, die deze dienst in tijd van oorlog zou hebben te vervullen en in de voorwaarden waaraan moet

worden voldaan om dien dienst in staat te stellen zijn verplichtingen na te komen. Hoewel niet in de eerste plaats hiervoor verantwoordelijk is het toch waarschijnlijk dat die G. D. vóór 1914 ook zelf zich dit gevaar niet voldoende bewust was en daardoor mede schuldig is. De fout uitte zich daarin dat de G. D. niet voldoende was vertegenwoordigd in de staven en mede dientengevolge te weinig werd op de hoogte gehouden van verkregen gegevens en van de voornemens. Een débacle als in het voorjaar van 1917 was noodig om de oogen te openen en hierin ten slotte afdoende verbetering te brengen.

Bij ons is de toestand op dit punt veel gunstiger. Hij was dit — althans wat de organisatie betreft — reeds in 1914 en sedert is nog veel verbeterd in de samenwerking en in het inzicht in de volstrekte noodzakelijkheid daarvan. Vooral de laatste jaren wordt de G. D. niet alleen meer en meer betrokken in de grootere en kleinere kaderoefeningen — maar is ook duidelijk merkbaar het streven daarbij een, geleidelijk toenemenden, nadruk te leggen op de beteekenis van dien dienst in het groote geheel, op de noodzakelijkheid dat die dienst nauwkeurig op de hoogte van toestand en voornemens wordt gehouden en op den eisch van nauwe samenwerking tusschen G. D. en de verschillende andere afdelingen in den staf van de bevelhebber.

Ook hier mag uit voldoening geen voldaanheid geboren worden; verder gaan in deze richting is noodzakelijk. Helaas staat onvoldoende tactische voorbereiding van ons, Off. v. Gez., daarbij vaak in den weg en voor verderen vooruitgang is in de eerste plaats verbetering van onze voorbereiding in dit opzicht noodzakelijk.

Maar daarnaast is niet te ontkennen, dat ook velen aanvoerders en toekomstigen aanvoerders de functioneering van den G. D. en het gebruik, dat zij van dien dienst moeten maken, niet voldoende bekend zijn.

Het op het voetspoor van het buitenland volgen door aanstellen van een leeraar in militair-geneeskundige tactiek aan de Hoogere Krijgsschool en het volgen van een deel der lessen aan die inrichting door enkele, voldoende daartoe

voorbereide, Officiëren van Gezondheid, is m. i. in de naaste toekomst noodig.

Alleen door inspanning van alle krachten is het mogelijk den G. D. zoo te maken, dat hij in tijd van oorlog is opgewassen tegen de reusachtige taak. Een beter inzicht is reeds geboren.

De tijd is achter ons, dat een Lord Wolseley in zijn overigens uitmuntend „Soldiers Pocketbook” den Off. v. Gez. beschreef als „the most useless officer in the Army” en aan iederen Commandant den raad gaf zijn geneeskundigen zoo spoedig mogelijk achter te laten.

Een van de uitmuntendste aanvoerders van het Engelsche leger in den jongsten oorlog duidde tot zijn Koning sprekende den G. D. aan als: „the one department that never let us down”. Ofschoon natuurlijk deze laatste uiting ook overdreven is wordt hierdoor toch de vooruitgang in waardeering geteekend.

Naast de fouten in de voorbereiding — waarvan ik enkele der voornaamste in het kort besprak — moest de Geneeskundige Dienst — en dit grootendeels buiten eigen schuld — tekortschieten door de vele verrassingen, die de wereldoorlog ons bracht, en die dien dienst stelden voor groote moeilijkheden, die ons in een volgenden oorlog wel niet bespaard zullen blijven.

Op de nieuw geopende gezichtspunten is voldoende de aandacht gevestigd in de „Voorloopige aanwijzingen voor den Geneeskundigen Dienst” die ik hier wel als algemeen bekend mag veronderstellen en waarover ik dus kort mag — en in verband met den beschikbaren tijd ook moet — zijn.

Op den voorgrond staat hierbij de groote omwenteling in de wondbehandeling, veroorzaakt door de niet verwachte algemeenheid der wondinfectie, ook in haar ernstigste vormen, en de daaruit geboren nieuwe richtlijnen omtrent de maatregelen tot voorkoming daarvan, welke het scheppen van gelegenheid voor afdoende wondbehandeling binnen een bepaalden, korten, tijdlimiet eischen. Behalve het ontstaan van z.g. vooruitgeschoven chirurgische

posten had dit — althans in den stellingoorlog — de geboorte van reusachtige evacuatiehospitalen ten gevolge.

In ons land heeft dit door de geringe diepte en de goede spoorwegverbindingen, waarbij het, wanneer althans de tegenwoordige inzichten bij den Generalen Staf ten aanzien van snelheid en regelmaat van het spoorwegvervoer niet te optimistisch zouden blijken, in vele, zoo niet de meeste, gevallen mogelijk zal zijn binnen de gestelde tijdgrens de evacuatiegebieden te bereiken, minder beteekenis. Toch mag in onze oorlogsvoorbereiding dit punt zeker niet geheel worden voorbij gezien en moet men rekening houden met de mogelijkheid, dat evacuatieplaatsen zullen moeten worden in werking gebracht. Veel kan in dit opzicht reeds in tijd van vrede worden voorbereid.

Op de Hd. V., c.q. vooruitgeschoven chirurgische posten, is een wondbehandeling naar moderne eischen niet denkbaar zonder de hulp der Röntgenstralen. Waar door onze goede voorziening op het punt van autotransport de keus voor de vestiging der Hd. V. belangrijk ruimer is geworden zal het in ons dicht bevolkt en uit geneeskundig oogpunt goed geoutilleerd land in vele gevallen mogelijk zijn die formatie te vestigen in een plaats waar men van aanwezige Röntgeninstallaties kan gebruik maken.

Echter geenszins altijd zal dit uitvoerbaar blijken en het gemis van alle hulpmiddelen in dit opzicht bij onzen G. D. zal zich dan zeer pijnlijk doen gevoelen.

Voorziening van ons leger met 2 automobiele Röntgeninrichtingen per D. G. komt mij dan ook noodzakelijk voor; alle mij bekende buitenlandsche legers hebben dit beginsel overigens reeds aangenomen en ingevoerd.

Een tweede, niet geheel voorziene omstandigheid in dezen oorlog was de geweldige taak waarvoor de G. D. op hygiënisch gebied kwam te staan en een woord van hulde voor de wijze waarop hij zich van die taak heeft gekweten, mag hier niet ontbreken. Daaraan toch is het in hoofdzaak te danken, dat in dezen oorlog voor de eerste maal het percentage der zieken verre beneden dat der gewonden bleef.

Ook op dit punt heeft ons leger reeds zijn voordeel gedaan met de oorlogslessen.

Naast de Gezondheidscommissie van het Veldleger, die vroeger in dit opzicht het eenige orgaan was, zijn ingesteld de D. G. Hygiënisten en Gezondheidsafdeelingen der Divisiegroepen. Ongetwijfeld is dit een belangrijke verbetering. De Gezondheidscommissie was en is een onderzoekend en adviseerend lichaam, dat geen uitvoerend vermogen heeft. De Gezondheidsafdeelingen zijn juist voornamelijk voor uitvoering bestemd, zooals reeds uit hare samenstelling met soldaten-werklieden duidelijk blijkt.

Naar mijne meening is echter deze organisatie voor verbetering vatbaar. Ik heb bij oefeningen steeds de ervaring opgedaan dat er, zoodra men den bewegingsoorlog voert, als regel voor de Gezondheidsafdeelingen geen voldoende taak is te vinden of wel dat de arbeid, die op hygiënisch gebied bij een D. G. zou moeten worden verricht, onmogelijk kan worden uitgevoerd door dit eene centrale orgaan. De D. G. C. zal er daardoor meestal toekomen de Gezondheidsafd. te splitsen en elke Div. een gedeelte te geven, maar ook in dit kleinere gebied zal het in dezelfde verhouding verzwakt orgaan in den meestal korten beschikbaren tijd niet veel kunnen tot stand brengen.

Een andere organisatie, het instellen van hygiënische ploegen bij elk R. I., eenigszins naar Engelsch voorbeeld, verdient m.i. de voorkeur.

Wel wordt daardoor weer eenig personeel aan de strijdende troepen onttrokken, maar dit is in verhouding tot de sterkte zeer gering en op zichzelf onbeteekenend, terwijl bovendien hier voor principieele dienstweigeraars een nuttig emplot te vinden ware. Het groote voordeel is dat het regimentsgebied bij legering en in stellingen althans bewerkbaar is; de hygiënische arbeid geschiedt dan buiten de perioden van grootere gevechtswerkzaamheid, terwijl tijdens deze laatsten het personeel zou kunnen dienen voor de versterking van het geneskundig transportpersoneel, een versterking, die dan blijkens de ervaring toch steeds noodig is en waarvoor, zij het als laatste maatregel, de Commandant toch menigmaal personeel zal moeten beschikbaar stellen.

In den stellingoorlog is een verder belangrijk voordeel

dat een zoodanige ploeg gedurende langen tijd op een zeer beperkt terrein werkzaam blijft en dit grondig leert kennen, wat aan nuttigen arbeid op dit gebied zeer ten goede komt. De Regiments- en Bataljonsartsen moeten — dit spreekt van zelf — voldoende hygiënisch ontwikkeld zijn om in het algemeen hier de noodige leiding te kunnen geven. In moeilijke gevallen staat de D. G. hygiënist, die tevens de algemeene controle heeft, achter hen.

Wat de samenstelling van de tegenwoordige gezondheidsafdeelingen betreft acht ik de studenten in de geneeskunde daarin een weinig bruikbaar element. Zij zijn voor dit werk weinig geschikt en bij het gebrek aan Off. v. Gez., dat zich ook bij ons spoedig zou doen gevoelen is voor hen, met name voor de ouderen, een zoo snel mogelijke voltooiing van hun studieën aangewezen. Van een voorbereiding voor hun oorlogstaak van Mil. Apothekers, bestemd voor de Gezondheidscommissie Veldleger, de Gezondheidsafdeelingen, Evacuatieplaatsen, Aanvullingsmagazijnen voor geneeskundig materiaal enz. is mij niets bekend. De wel zeer zonderlinge toestand dat aanwijzing en opleiding van deze elementen van den G. D. te velde berusten bij den Chef van den Pharmaceutischen Dienst is een gevolg van de te kwader ure tot stand gekomen ongemotiveerde afscheiding van dit dienstvak met luttele officieren.

Een derde verrassing was — ook voor den G. D. — het gebruik van chemische strijdmiddelen, die ik in navolging van het gebruik korthedshalve ook nu en dan gassen zal noemen, hoewel de meesten geen gassen zijn. Ik zou gaarne hierbij wat langer stilstaan als de tijd dit maar toeliet, omdat hier een m.i. geheel onjuiste meening moet worden uitgeroeid en omdat — in ieder geval voor wat den G. D. betreft — m.i. bij oefeningen en organisatie met den ernst van dit vraagstuk niet voldoende rekening wordt gehouden.

Tegen de campagne, die — ook in ons land — tegen den gasoorlog is opgezet, is in de laatste jaren een scherpe reactie gekomen, v.n.l. van Amerikaansche en Engelsche, maar ook van Zwitsersche en zelfs van Fransche geneeskundige zijde.

Waar het effect, met chemische strijdmiddelen te bereiken, zeer groot is en dit nieuwe wapen naar verhouding weinig kostbaar is, moet een ruime toepassing in een toekomstigen oorlog vooralsnog worden verwacht. Zelfs al zou de publieke opinie, die in de meeste landen thans nog sterk tegen dit strijdmiddel is gekant, omdat zij het — onjuist en tendentieus voorgelicht — inhumaan en barbaarsch acht, onveranderd blijven, zoo heeft deze blijkens de geschiedenis niet de macht, het gebruik maken van een efficace strijdmiddel te verhinderen, zoodra de levensbelangen van volken op het spel staan. Verdragen tot het niet gebruik maken van chemische strijdmiddelen zijn bovendien bestemd om te worden geschonden. Geen natie, zegt GILCHRIST, zal berusten in zelfvernietiging alleen om een verdrag te eerbiedigen, vooral niet als dat verdrag nog op een dwaling berust.

Uit den aard der zaak ligt het in het algemeen niet op den weg van den G. D., zich te bemoeien met den aard en het gebruik van bepaalde strijdmiddelen. Met één voorbehoud echter! Zoodra deze dienst in het bezit is van gegevens, die voor de beslissing van de vraag of een strijdmiddel al dan niet zal worden gebruikt van beteekenis zijn en het aannemelijk is, dat die gegevens niet of niet voldoende bekend zijn bij de autoriteiten, die omtrent deze vraag hebben te beslissen, is het m. i. zijn plicht daarop te wijzen.

Het is daarom, dat ik sedert eenige jaren, wanneer de gelegenheid daartoe zich voordoet, protesteer tegen de grootendeels ongegronde beschuldiging als zouden de gassen een ongeoorloofd strijdmiddel zijn uithoofde van de wreedheid hunner uitwerking. Ook hier mag ik deze gelegenheid niet laten voorbijgaan, al zal ik mij tot enkele grepen uit de ruime stof moeten beperken.

Van een beschaafd volk mag worden geëischt, dat het den oorlog, — indien deze onvermijdelijk is — voert op zoodanige wijze, dat daardoor zoo weinig mogelijk dood, lijden en blijvende invaliditeit wordt veroorzaakt, een en ander voor zoover het bereiken van het militaire doel daardoor niet in gevaar wordt gebracht. De vraag is dus: hoe

staat het met deze drie punten bij de chemische in vergelijking met andere strijdmiddelen?

Uit Amerikaansche cijfers blijkt, dat de mortaliteit voor de door gassen getroffen en zich tot die door projectielverwondingen verhoudt als 1.73 : 8.26 of globaal als 1 : 5, wanneer men alleen rekening houdt met degenen, die sterven na onder behandeling te zijn gekomen. Neemt men in de berekening op degenen, die op het slagveld blijven, dan wordt de verhouding voor de gassen nog veel gunstiger, daar op het gevechtveld velen sneuvelen, doch weinigen den gasdood streven.

Twijfelt men aan de objectiviteit dezer cijfers b.v. omdat Amerika van af den aanvang afwijzend heeft gestaan tegenover het verbod van den gasoorlog (Conferentie van 's-Gravenhage in 1899), dan stel ik daarnaast de uitspraak van een Zwitsersch deskundige, die met een reeks van cijfers aantoonde, dat gemiddeld 22 % van de verliezen door projectielverwonding dood op het gevechtveld blijft, terwijl van de overige 78 % nog 8 % gedurende de behandeling sterft, dus totaal een mortaliteit van 30 %, waartegenover een op grond van de zeer nauwkeurig bijgehouden statistiek van het Deutsche leger voor het tijdvak 1 Jan.—30 Aug. 1918 vastgestelde sterfte van ongeveer 3 % voor de door gas aangetasten.

Dat het lijden, door projectielverwondingen veroorzaakt, in het algemeen geringer zou zijn dan dat door gassen, is eveneens — zooals ieder met eenige ervaring van oorlogsverwondingen weet — geheel onjuist.

Wat de blijvende invaliditeit betreft, deze is blijkens Engelsche statistieken minder veelvuldig voor gassen dan voor projectielverwondingen (ongeveer de helft) en bovendien gemiddeld laag (< 20 %).

Met deze enkele feiten is de beschuldiging van grooter wreedheid wel afdoende weerlegd. Zelfs zou men, wanneer het mogelijk ware het gebruik van bepaalde gassen internationaal te regelen, zich geen goedaardiger of liever minder wreede wijze van oorlogvoeren kunnen denken.

Nu weet ik wel, dat daarnaast nog tal van andere schrik-

beelden omtrent gassen worden voorgeschilderd. Zoo zeggen de bestrijders dat dit alles waar moge zijn, maar dat in de toekomst vermoedelijk heel andere, veel wreeder gassen zullen worden gebruikt. Niemand kan de mogelijkheid ontkennen, maar heel waarschijnlijk is dit niet, want:

1e. zijn in dezen oorlog vrijwel alle in aanmerking komende chemische verbindingen geprobeerd en slechts zeer enkele doelmatig bevonden;

2e. ontwikkelde de gasoorlog zich in de richting van gebruikmaken van meer goedaardige gassen en niet in die van wreedere.

Maar zelfs al ware deze beschuldiging juist, dan nog is het er eene die met hetzelfde recht zou kunnen worden gericht tegen andere strijdmiddelen (artillerie-projectielen, onderzeebooten, luchtbombardement).

Het toekomstig gebruik van gassen als aanvalsmiddelen tegen de burgerbevolking wordt verder nog in de zwartste kleuren afgeschilderd. In dezen oorlog is een dergelijke aanval op groote schaal niet voorgekomen wat natuurlijk de mogelijkheid voor een toekomstigen niet uitsluit. Maar ook dit geldt voor andere strijdmiddelen evenzeer en bij een aanval van de lucht uit zou vermoedelijk met hoogexplosieve projectielen grooter uitwerking kunnen worden bereikt dan met gassen.

Waar zooals ik zoeven zeide op goede gronden vrij wel algemeen wordt aangenomen dat de chemische strijdmiddelen in een toekomstigen oorlog sterk op den voorgrond zullen treden, moet het wel vreemd aandoen dat daarmee bij onze geneeskundige uitrusting nog geen rekening is gehouden en dat bij oefeningen weinig of geen aandacht wordt gewijd aan den invloed, dien het gebruik maken van strijdgassen zou hebben op het verloop der oorlogshandelingen en — voor zoover mijn dienstvak betreft — op de werking van den Geneeskundigen Dienst.

Zonder zoo ver te gaan van de Russische nabootsing der realiteit aan te bevelen ben ik toch van oordeel, dat gebroken moet worden met een politiek van doodzwijgen der gassen bij oefeningen. Maar ik kom hier te ver buiten mijn terrein

en stap dus af van den gasoorlog in de hoop U overtuigd te hebben van het zwakke standpunt der bestrijders.

Deze laatsten koppelen aan hun campagne tegen de gasen nog gaarne vast het dreigement van den bacterieelen oorlog, die weer meer op mijn gebied ligt. Van een toepassing daarvan is — afgescheiden van onecontroleerbare sensationeele oorlogsberichten omtrent op zich zelf staande bronnenvergiftiging — geen sprake geweest. Aan het gevaar van toepassing in een toekomstigen oorlog geloof ik niet, al ware het slechts omdat het gebruik van dit strijdmiddel zich als een tweesnijdend zwaard onvermijdelijk tegen den gebruiker zou keeren. Deze zou dit slechts kunnen ontgaan door zijn geheele leger en c.q. zijn burgerbevolking te immuniseeren, wat wel practisch onuitvoerbaar mag worden geacht.

In dit verband wil ik er op wijzen dat reeds de in beginsel uit oorlogshygiënisch oogpunt noodzakelijke vaccinatie van het leger tegen pokken en typhus uiterst bezwaarlijk zal kunnen worden toegepast omdat daardoor — zij het tijdelijk — de gevechtswaarde van de troepen zoo sterk wordt aangetast.

Nu ik hier toch weer op hygiënisch gebied ben wil ik nog een punt aanroeren, dat in den jongsten oorlog zeer groote moeilijkheden heeft opgeleverd. De watervoorziening van de enorme menschenmassa's opgehoopt in beperkte gebieden met schaarsche of ten deele vernielde installaties en sterke bodemverontreiniging, was een zwaar op te lossen probleem.

Het vraagstuk betreft in de eerste en voornaamste plaats den dienst der Intendance, maar de Geneeskundige Dienst is er in betrokken voor wat betreft adviezen omtrent bruikbaarheid en zuiveringsmiddelen.

In den oorlog bleek meer en meer dat men het beginsel moet aanvaarden dat alle water te velde onzuiver is. Men staat dus voor de keus, voor zoover geen voldoende installatie's voorhanden zijn, goed drinkwater aan te voeren uit het achterland of het in het operatiegebied gevonden water — voor zoover niet uit betrouwbare leidingen afkomstig —

te zuiveren. Ik kan hier — ook al uit tijdnood — niet ingaan op de technische zijde van het vraagstuk, hoe belangrijk dit ook is, en moet er mij toe bepalen het in groote trekken en voor ons leger te bespreken.

Aanvoer van zuiver water van elders is uiteraard de meest afdoende en schijnt ook de eenvoudigste oplossing. In ons land, dicht bevolkt en met een groot en toenemend aantal waterleidingen, zijn we in betrekkelijk gunstige omstandigheden. De waterkaart van Nederland, zooals ik die voor enkele jaren maakte, vertoont een enorme uitbreiding vergeleken bij een 10 jaar oudere, en is zelve gelukkig nu ook reeds weer verouderd. In weerswil van dezen gunstigen toestand zullen zich toch ook voor ons leger omstandigheden kunnen voordoen, waarin de wateraanvoer zou moeten geschieden over grootere afstanden en bovendien uit verschillende richtingen. Want de capaciteit van de meeste leidingen is zeer beperkt, terwijl de benodigde hoeveelheid b.v. voor een D. G., al naar gelang alleen drinkwater of alle water zal moeten worden aangevoerd, per dag is te stellen op 100.000 resp. 250.000 L.

En dergelijk vervoer eischt watertreinen en vermoedelijk afzonderlijke eindstations en aanvullingsplaatsen voor water, terwijl het vervoer van eindstation naar aanvullingsplaats met tankauto's en van de aanvullingsplaats naar de troepen met sproeiwagens, wagens met melkbussen en dgl. zou moeten geschieden. In ieder geval alzo een belangrijke druk op den toch reeds zoo zwaar belaste dienst van aan- en afvoer. Bovendien bestaat het gevaar dat van waterleidingen te veel zou worden geëischt, waardoor de veiligheidsgrens zou worden overschreden, terwijl de zuivering der transportmiddelen voortdurend zorg vereischt.

Daartegenover, of liever daarnaast, staat de zuivering van water dat ter plaatse aanwezig maar zonder meer niet deugdelijk is. Deze zuivering kan zijn een collectieve — voor een bepaald troepenonderdeel gemeenschappelijke — of een individueele — in de waterflesch van den soldaat.

Voor wat de eerste methode betreft heeft — althans in

de geallieerde legers — het chloor alle concurrenten verdrongen en is men in de meeste landen afgestapt van het gasvormig chloor (met uitzondering van Engeland) om te komen tot de chloorverbindingen (in het Fransche leger b.v. het Eau de Javel). Voorafgaand klaren van het water is bij de chloorzuivering noodig. Een en ander eischt natuurlijk bijzondere installaties. Bij de individueele zuivering spelen eveneens chloorverbindingen de hoofdrol (in het Engelsche leger zure sulfaten).

Voor de eerstbedoelde zuivering heeft ons leger voor zoover ik weet niets. Voor de laatste beschikte het tijdens de mobilisatie over halazonetabletten, een gemakkelijk en goedkoop middel. Hoewel betrekkelijk vrij goed houdbaar is inmiddels, indien ik wél ben ingelicht — de aanwezige voorraad bedorven en kan deze door opheffing van de betrokken fabriek in ons land niet meer worden aangevuld. Eenig ander middel, dat practisch even bruikbaar is en waarvan de verkrijging in tijd van oorlog verzekerd zou zijn is, voor zoover mij bekend nog niet aangenomen.

Het vraagstuk van de drinkwatervoorziening is dan ook voor ons leger nog niet opgelost en eischt dringend regeling.

Hiermede heb ik enkele van de voornaamste moeilijkheden, die de jongste oorlog voor wat den Geneeskundigen Dienst betreft, opleverde, naar voren gebracht en de toepassing daarvan op ons leger in het licht gesteld, en wil ik alvorens te eindigen zeer in het kort nog eens nagaan de werking van den G. D. in tijd van oorlog en daaraan hier en daar nog enkele opmerkingen vastknoopen, die zich dan ten deele zullen aansluiten bij hetgeen ik reeds zeide.

In den bewegingsoorlog zal van de eerste hulpverlening in en nabij de voorste lijn, wanneer natuurlijke dekkingen ontbreken, practisch meestal weinig terecht komen, ook al zijn de mogelijkheden eenigermate verbeterd nu sedert de mobilisatie ons geneeskundig personeel is uitgerust met pioniergereedschap en zandzakken.

Het geneeskundig personeel bij de voorste troepen, dat

om redenen van moreel niet geheel kan worden gemist, doch dat terwille van de algemeen geboden zuinigheid zoo karig mogelijk moet worden ingedeeld, tenzij natuurlijke of kunstmatige dekkingen (kustverdediging, positieoorlog, enz.) een eenigszins ruimeren werkkring mogelijk maken, heeft als hoofdtaak het organiseeren van de gewonden-nesten.

Naarmate de strijd een meer stabiel karakter draagt zal, indien het terrein dit toelaat, tot het inrichten van hulpposten kunnen en moeten worden overgegaan. Inrichten en in werking brengen moeten hier echter niet op één lijn worden gesteld. Sedert jaren heb ik de gewoonte bij oefeningen er op te wijzen, dat hulpposten in zekeren zin een noodzakelijk kwaad vormen. Een kwaad omdat zij door de betrekkelijke veiligheid die zij bieden den verderen afvoer naar achteren niet in de hand werken en zoo aanleiding geven tot een als regel zeer ongewenschte vertraging in het tijdstip waarop de definitieve hulp in een daarvoor geëigende plaats kan worden verleend. Het in werking stellen van hulpposten behoort dan ook naar mijne meening in beginsel te worden beperkt tot die gevallen, waar door vuurconcentratie, gebruik van gassen, enz. de afvoer naar achteren tijdelijk niet of niet zonder groot gevaar mogelijk is of waar door zware verliezen met te kort aan of uitputting van geneeskundig personeel die afvoer belangrijke vertraging ondervindt.

Bij zware verliezen is, zooals ik reeds eerder opmerkte, het geneeskundig personeel bij de troepen ingedeeld, blijkens de oorlogservaring in alle legers onvoldoende; eveneens wordt dit spoedig het geval bij ongunstige terreinen. Als middel om daaraan tegemoet te komen noemde ik reeds versterking van de VbA. uit of door troepenpersoneel. Behalve het eveneens reeds aangegeven gebruik maken van hygiënische ploegen wil ik daaraan nog toevoegen een drietal andere middelen n.l.:

1e. het zoo ver mogelijk naar voren zenden van de auto's, dus vóór de Hp. Vn. uit. Dit is uiteraard slechts onder bepaalde tactische en terreinsomstandigheden mogelijk.

2e. het verbeteren van wegen, wanneer tijd en tactische

omstandigheden dit toelaten, om daardoor autohoofden te kunnen laten vervallen of meer naar voren te brengen.

3e. het uitbreiden van het geneeskundig materieel met een aantal eenvoudige, desnoods geïmproviseerde krukken, die, met de van de Hp. V. uitgezonden ploegen meegegeven, vele aan de onderste extremiteit gewonden, die anders naar de Hp. V. zouden moeten worden vervoerd, in staat zullen stellen die formatie met eigen kracht te bereiken.

Omtrent de Hp. V. zelve heb ik aan hetgeen daaromtrent in de Voorloopige Aanwijzingen is gezegd, niets toe te voegen. Alleen moet bij de plaatskeuze — en dit geldt ook voor gewondennesten — meer dan dit thans bij oefeningen geschiedt, rekening worden gehouden met het gasgevaar en met de bescherming, die het terrein daartegen kan geven. Het is daarom gewenscht dat niet alleen het geneeskundig personeel maar ook de troepen er mee bekend zijn op welke wijze van terreinsomstandigheden en terreinvoorwerpen partij kan worden getrokken om een betrekkelijke gasveiligheid te bereiken of onnoodig gasgevaar te ontgaan.

Wat de Hd. V. betreft heeft het naar ik meen zijn nut er nog eens op te wijzen, dat het op bevredigende wijze in bedrijf brengen van 1 Sectie Vb.A. reeds vrij veel ruimte en accommodatie vordert en dat een Hd.V. van meer dan 2 sectieën Vb.A. uit den boeze is, daar dit bedrijf bovendien voor den leider onoverzichtelijk wordt, wat het groote gevaar met zich brengt voor „embouteillage”, een toestand, die, eenmaal ontstaan, zeer moeilijk is op te heffen.

Hieruit volgt verder dat bij belangrijke verliezen eener D. G. één enkele Hd. V. niet in staat is die binnen 24 uur te verwerken, zoodat men er in verreweg de meeste gevallen toe zal komen 1 Hd.V. per Div. in te richten. Waar dit het geval is en de Vb.A. 5 sectieën telt, komt het meer doelmatig voor elke Divisie van huis uit en dus organiek de beschikking te geven over 1 sectie. De Divisie is daardoor bij machte ingeval van plotselinge noodzaak snel in eigen behoefte te voorzien, terwijl de 3 sectieën, die in de hand

van den D. G. G. blijven, dezen in staat stellen aan alle eventualiteiten (verplaatsing bij vooruitgaan en bij terugtrekken, versterking bij zware verliezen, enz.), het hoofd te bieden. De autonomie van de enkele sectie kan door geringe wijzigingen in de organisatie worden verzekerd.

Uit hetzelfde oogpunt van onmiddellijke aanvankelijke zelfhulp verdient de voorgenomen indeeling van 1 sectie automobielen voor geneeskundig vervoer bij de Vb. A. te worden toegejuicht. Het komt mij in verband met de snelle verplaatsbaarheid niet bepaald noodig voor, aan elke Div. de beschikking over een deel daarvan te geven, wanneer de zoeven aangegeven maatregel van 1 sectie Vb. A. per Div. zou worden ingevoerd.

Het overzichtelijke van het bedrijf en de geregelde gang van zaken op een Hd. V. worden overigens ten zeerste bevorderd door de plaatskeuze voor de verschillende hoofdafdeelingen (A. en S., verband, operatiën, vervoer) zoodanig te regelen, dat een (zoo mogelijk in de vervoersrichting) gerekte formatie ontstaat, waarin zij- en achterwaartsch vervoer tot een minimum worden beperkt.

Verplaatsing van een in bedrijf zijnde Hd. V. is een uitermate moeilijk vraagstuk, wanneer men niet over een reservesectie Vb. A. beschikt. Ook het overnemen van een in bedrijf zijnde Hd. V. door een andere D. G., wat noodig kan zijn o. a. bij doorschrijding, aflossing of wijziging van scheidingslijnen, gaat met zeer groote bezwaren gepaard en in vele gevallen zal de eenvoudige oplossing van de in bedrijf zijnde sectiën der eene D. G. uit te wisselen tegen vrije sectiën der andere aanbeveling verdienen. Het komt mij voor dat geen overwegende bezwaren zich daartegen verzetten. Uitwisseling van sectiën automobielen voor geneeskundig vervoer zal daarmee veelal moeten worden verbonden.

Terwijl het invoeren van de automobielen ons leger ten aanzien van het vraagstuk van den gewondenafvoer in zeer bevredigende conditie heeft gebracht, zal het toch zaak zijn de nog aanwezige transportmiddelen met paardentractie te behouden. Niet slechts omdat men bij zware verliezen nooit te veel vervoermiddelen heeft, maar in het Fransche leger

is dit eveneens geschied op grond van de ervaring, dat er omstandigheden en terreinen zijn, waar de paardentrekkracht de voorkeur verdient of zelfs alleen bruikbaar zou zijn.

De Hd. V. moet in staat zijn de door gassen getroffen en afdoende hulp te verleenen, terwijl de voorloopige hulp reeds in de voorste formaties wordt geëischt.

Voor zoover mij bekend, zijn wij op dit oogenblik nog geheel onvoorbereid, een toestand, die zeer zeker niet bestendig mag blijven.

Op de noodzakelijkheid der invoering van Röntgen-auto's wees ik reeds.

Het is hier wellicht het oogenblik een enkel woord te wijden aan de bescherming van geneeskundige formaties door de Conventie van Genève. Terwijl deze van minder beteekenis is bij de Hp. V., die zoo ver naar voren is gelegen en zoo in de onmiddellijke nabijheid van troepen- en artillerie-opstellingen, dat het ontzien ervan door de vijandelijke artillerie in de meeste gevallen niet mogelijk zal zijn en de Evacuatieplaats en het afvoerstation zich op zoo grooten afstand bevinden, dat alleen met luchtaanvallen rekening behoeft te worden gehouden, is deze quaestie bij de Hd. V. van het grootste belang, omdat deze in den regel nog binnen het bereik van 's vijands védringend geschut liggen en anderzijds kunnen worden geplaatst in een gebied, waar de voor 's vijands vuur belangrijke objecten niet meer zoo dicht op elkaar behoeven te liggen, dat de onmiddellijke nabijheid daarvan door de Hd. V. niet zou kunnen worden vermeden.

Dit laatste moet toch uiteraard als eisch worden gesteld, wil men op de neutraliteitsbescherming aanspraak maken. Alle gevallen van vermeend schenden der Conventie door beschieten van geneeskundige formaties, die ik heb kunnen nagaan bleken hun oorsprong te vinden in een te geringen afstand tusschen die formaties en vuurtrekkende punten.

Het is noodig er op te wijzen dat bij de plaatskeus in dit opzicht geven en nemen noodzakelijk is. Het spreekt van

zelf dat al wat voor het bereiken van het doel der oorlogshandeling essentieel is, moet voorgaan, maar het moet niet voorkomen dat — zooals ik dat bij oefeningen niet zelden heb gezien — de vrijwel eenige plaats die voor Hd. V. in aanmerking komt, wordt aangewezen b.v. als munitieaanvullingsplaats. Deze laatsten waren bovendien m.i. toch ook nog om andere redenen, n.l. ter wille van de veiligheid van nog aanwezige burgerbevolking, niet in bewoonde oorden te kiezen.

Maakt men het ontzien van geneeskundige formaties uit tactisch en technisch oogpunt mogelijk en duidt men de plaats, ook voor luchtwaarneming, bij dag voldoende duidelijk aan, dan is mijn vertrouwen in de bescherming van de Conventie in een oorlog met beschaafde volken ongeschokt.

Als laatste geneeskundige formatie, zij het als orgaan van den etappendienst, moet ik nog met een enkel woord de evacuatieplaats vermelden. In de Voorloopige Aanwijzingen is voldoende duidelijk aangegeven hoezeer het karakter daarvan bij de oorlogvoerende legers werd gewijzigd door lang aanhoudende zware verliezen, het overwegend stabiele front, de eischen der moderne oorlogschirurgie, de lange verbindingslijnen. Moet met de eerste drie factoren ook voor ons leger rekening worden gehouden, niet uit het oog mag worden verloren dat wij ons waarschijnlijk ten aanzien van den laatsten in gunstiger omstandigheden zullen bevinden, wat door de dichtheid van ons spoorwegnet nog versterkt wordt.

Indien de tegenwoordige zienswijze omtrent de snelheid en bedrijfszekerheid van ons spoorwegvervoer juist is, dan zal het in vele gevallen, mogelijk zelfs in den regel, doenlijk zijn de vervoerbare gewonden binnen den gestelden tijdlimiet tot in het evacuatiegebied — althans tot in het voorste gedeelte daarvan — te brengen. De evacuatieplaats moet dan wel worden voorbereid — reeds in tijd van vrede behoort dit trouwens voor zoover mogelijk te geschieden — maar het in werking stellen is voorloopig

overbodig. Zoo ver naar voren als dit mogelijk is worden dan afvoerstations voor zieken en gewonden aangewezen, van waar rechtstreeks het vervoer naar het voorste gedeelte van het evacuatiegebied geschiedt. Eerst wanneer dit overvuld raakt (wat overigens door geregelden afvoer van de daarvoor in aanmerking komende lijdens naar de meer achterwaarts gelegen deelen van het evacuatiegebied zoolang mogelijk behoort te worden voorkomen) en dus de duur van het spoorwegvervoer te groot zou worden, is het tijdstip voor het in werking stellen van de evacuatieplaats gekomen.

De afvoerstations worden daardoor natuurlijk geenszins overbodig daar deze een belangrijke en noodzakelijke economie in het gebruik van de auto's mogelijk maken. Zoowel in het eene als in het andere geval moet het afvoerstation, wil het aan zijn doel beantwoorden, op niet te grooten afstand achter het front liggen. Maar dan moet het ook -- behalve tot op zekere hoogte bij algeheele stabilisatie -- op zeer korten termijn kunnen worden ontruimd en verplaatst. Tenzij het dus toevalligerwijs een plaats betreft met ruime geneeskundige hulpbronnen, zal van chirurgischen arbeid van eenige beteekenis aan dit afvoerstation geen sprake zijn. Alleen de er aankomende gewonden, die niet over verderen afstand vervoerbaar blijken, zullen er ter plaatse moeten kunnen worden verpleegd; voor het overige functioneert het als een zuivere expeditie-inrichting.

De ver naar voren gelegen afvoerstations zullen bovendien vaak het transport van gewonden van de Vp.M.G. met behulp van de ledig terugkeerende auto's voor materieelvervoer onnoodig maken, en daardoor de bezwaren, verbonden aan dit vervoer, dat in den regel slechts éénmaal in de 24 uur kan plaats hebben, opheffen.

In de evacuatieplaats en onder omstandigheden reeds verder naar voren kan de taak van het Nederlandsche Rode Kruis beginnen. In hoeverre dit tot het verlenen van belangrijken steun aan den Geneeskundigen Dienst in

staat zal zijn hangt behalve van geldmiddelen en van talrijkheid en geoefendheid van zijn personeel en van de voorbereiding van de verplegingsorganisatie in het achterland voornamelijk af van de vraag of het personeel alleen in of nabij zijn standplaats dan wel overal waar zulks gewenscht wordt geacht kan worden werkzaam gesteld. Naar ik meen is dit laatste bij ons praktisch nog niet het geval en het zal moeilijk zijn een voldoende aantal vrijwilligers voor dezen vorm van verbintenis te krijgen, indien daar niet belangrijke voordeelen ten aanzien van den dienstplicht tegenover worden gesteld. De mobilisatie-indelingsbeschikking van 10 Mei 1927 bevat een belangrijken stap in deze richting, indien althans de daarin bedoelde transportcolonnen kunnen worden beschouwd als werkelijk mobiele en niet slechts plaatselijk te gebruiken elementen. Afgewacht zal dienen te worden of hiermede inderdaad het doel zal worden bereikt.

Als punten waarop ten aanzien van het Roode Kruis de oorlogservaring verder de aandacht vestigde noem ik U de volgende:

1e. Terwille van de éénheid in de leiding van de gewondenverzorging moet de Roode Kruis-organisatie volstrekt ondergeschikt zijn aan den Militairen Geneeskundigen Dienst.

2e. Toezicht van dien Dienst op de door het Roode Kruis in werking gestelde ziekeninrichtingen is vooral noodzakelijk.

3e. Strenge maatregelen tegen misbruik van de Roode Kruisuniformen en onderscheidingsteekenen, en scherpe controle op het in tijd van oorlog zich aanmeldend personeel mogen niet ontbreken.

Ik behoef hier wel niet in herinnering te roepen de geweldige diensten die de nationale Roode Kruis Vereenigingen aan de oorlogvoerende legers hebben bewezen. Als een enkel staaltje noem ik U het feit dat bij het uitbreken van den oorlog de Fransche Roode Kruis Vereenigingen gezamenlijk 1560 hôpitaux auxiliaires inrichtten met ruim 100.000 bedden, welk aantal gedurende den loop van den oorlog nog belangrijk steeg. Eén enkele van de 3 Fransche

vereenigingen beschikte reeds in Febr. 1916 over ruim 18.000 verpleegsters.

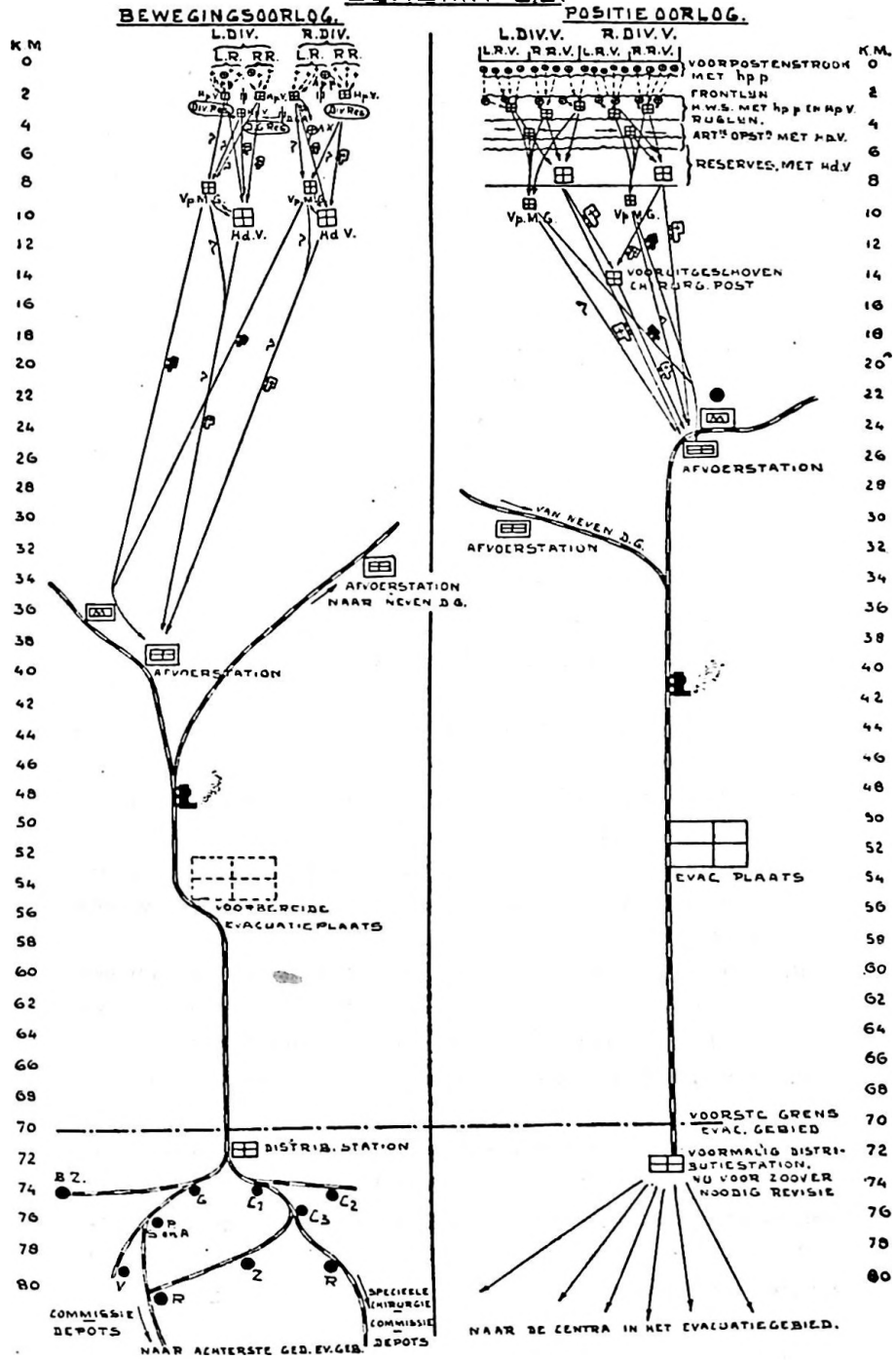
Het valt te betwijfelen of de Geneeskundige Dienst in één der oorlogvoerende landen, hoe goed die ook moge zijn ingericht geweest, zich zonder de hulp van het Roode Kruis had kunnen redden, v.n.l. voor wat de verpleging in het achterland betreft. Het Roode Kruis moet veeleer worden beschouwd als een in oorlogstijd onmisbaren tak van den Militairen Geneeskundigen Dienst en het is voor dien Dienst van het grootste belang dat het Roode Kruis zoo goed mogelijk is georganiseerd en voorbereid niet alleen, maar ook dat zoo nauwkeurig mogelijk bekend is op welke hulp zal kunnen worden gerekend.

Ik zou nu aan dit korte overzicht nog moeten aansluiten mijn meening omtrent de organisatie van het evacuatiegebied.

Verder zou het zeker de moeite loonen nu aan de hand van de gemaakte opmerkingen ook onzen Militairen Geneeskundigen Dienst op vredesvoet te bezien, omdat deze zoo nauw verband houdt met de oorlogsvoorbereiding, terwijl echter daarbij een groot verschil is waar te nemen met de andere wapens en dienstvakken (met uitzondering van den dienst der Genie).

Ten slotte is daar nog een zeer belangrijke quaestie. In tijd van oorlog zijn vooral in een klein land als het onze de geneeskundige verzorging van leger en burgerbevolking niet streng te scheiden en doen zich tal van samengestelde vraagstukken op geneeskundig en gezondheidkundig gebied voor, waaromtrent de Regeering voorlichting behoeft. Die voorlichting zal als regel alleen dan de juiste kunnen zijn, wanneer zij wordt gegeven door een College, waarin zoowel de Inspecteur van den Geneeskundigen Dienst der Landmacht als autoriteiten op het gebied van de Volksgezondheid, de Directeur van het Centraal Laboratorium, Geneesheeren-Directeuren van groote ziekenhuizen en anderen zitting hebben. Een dergelijke samenwerking wordt echter niet uit den grond gestampt, en waar bovendien tal van vraagstuk-

SCHEMA G.D.



ken op dit gebied reeds in tijd van vrede kunnen worden voorzien en hun oplossing dus kan worden overwogen en zelfs voorbereid, is het m.i. noodig dat reeds in vreedstijd een dergelijke geneeskundige oorlogsraad worde ingesteld. Ook hierover zou uiteraard nog een en ander te zeggen zijn.

De tijd is echter verstreken en misschien reeds overschreden, terwijl ik ook van Uw geduld niet meer mag vergen.

Ik moet dus eindigen, en wil dit doen M. d. V. met een woord van dank voor de gelegenheid, die mij werd geschonken om in deze zoo bij uitstek tot beoordeelen geroepen en bevoegde vergadering enkele beschouwingen over mijn dienstvak te mogen geven en een woord van verontschuldiging voor de onvolledigheid, waardoor deze uiteenzettingen zich moesten kenmerken.

STELLINGEN.

1. Voor een goed functionneeren van den Geneeskundigen Dienst te velde zijn blijkens de oorlogservaring in hoofdzaak de volgende factoren doorslaggevend:

- a. een voldoende talrijk en voor zijn taak voorbereid personeel.
- b. ruime voorziening in zake geneeskundig materieel en transportmiddelen.
- c. het door den Militairen Geneeskundigen Dienst innemen van de hem toekomende plaats in het groote geheel.
- d. een doelmatige organisatie van het achterland en een goede voorbereiding van de vrijwillige vereenigingen tot hulpverleening aan gewonden (Roode Kruis e. a.)
- e. een goed georganiseerde gezondheidsdienst in het leger.

2. (ad 1a). Voor wat het personeel betreft is de toestand in ons leger ten deele onbevredigend. Met name ten aanzien van het Officierskader is verbetering dringend noodzakelijk.

3. (ad 1b). In zake geneeskundig materieel is onze uitrusting op enkele uitzonderingen na goed, in zake trans-

portmaterieel is in algemeenen zin en voor wat de organisatie betreft de voorziening eveneens goed met uitzondering van de lichte troepen.

4. (ad 1c). De plaats van den Geneeskundigen Dienst in het groote geheel is in de laatste jaren bij ons belangrijk verbeterd en thans niet onbevredigend; echter is verder gaan in deze richting noodig.

5. (ad 1d). De organisatie van het evacuatiegebied is ten onzent nog niet voldoende geregeld. Het Nederlandsche Roode Kruis is voor zijn oorlogstaak nog niet geheel berekend; ruime beschikking over mobiele elementen is noodzakelijk.

6. (ad 1e). De organisatie van den gezondheidsdienst in ons leger is veel verbeterd doch kan doelmatiger worden geregeld.

7. De „gasoorlog” wordt ten onrechte voorgesteld als meer inhumaan en barbaarsch dan andere strijdwijzen. De chemische strijdmiddelen zullen in een toekomstigen oorlog een belangrijke rol spelen. Onze voorbereiding in dat opzicht is — althans voor wat den Geneeskundigen Dienst betreft — geheel onvoldoende. Bij oefeningen wordt, zeer tot nadeel van de practische waarde, geen of te weinig aandacht geschonken aan het gebruikmaken van chemische strijdmiddelen.

8. Het vraagstuk van de drinkwatervoorziening van ons leger in tijd van oorlog eischt dringend een afdoende voorziening.

9. Hulpposten zijn een noodzakelijk kwaad.

10. Het verdient aanbeveling bij elke Divisie van het Veldleger 1 sectie V.b.A. organiek in te deelen; de D.G.C. beschikt dan over 3 sectieën. Een dergelijke splitsing is niet noodig voor de event. bij de V.b.A. in te deelen sectie automobielen voor geneeskundig vervoer. De hippomobile transportmiddelen bij de V.b.A. kunnen niet geheel worden gemist. Uitwisselen van sectieën V.b.A. tusschen 2 Divisiegroepen moet onder bepaalde omstandigheden mogelijk zijn. De D.G. behoort te beschikken over 2 röntgenauto's.

11. Er is geen reden aan de waarde van de bescherming

van geneeskundige formatie's door de Conventie van Genève te twifelen, mits het ontzien van die formaties niet onmogelijk is of wordt gemaakt.

12. Tengevolge van de gunstige omstandigheden, waarin ons leger meestentijds zal verkeeren voor wat betreft korte verbindingslijnen, een dicht spoorwegnet en een sterk bevolkt achterland, zal het in werking stellen van evacuatieplaatsen in vele, wellicht in de meeste gevallen onnoodig zijn. Echter is voorbereiden van die formaties steeds noodig; voorzover mogelijk zal dit reeds in vreedestijd moeten geschieden.

13. Afvoerstations voor gewonden kunnen in den regel niet worden gemist; in beginsel zijn deze uitsluitend expedite-inrichtingen.

14. De moeilijk te overschatten diensten die het Roode Kruis en andere Vrijwillige Vereenigingen voor hulpverlening aan gewonden in tijd van oorlog kunnen bewijzen, zullen slechts dan ten volle aan het doel kunnen beantwoorden wanneer deze vereenigingen alsdan onvoorwaardelijk onder de directie van den militairen geneeskundigen dienst treden.

De VOORZITTER!

Kolonel DIEHL, het applaus toont U reeds aan, hoezeer Uw voordracht door de vergadering is op prijs gesteld. Alvorens te pausceren, moge ik den Heeren gasten, die nog een aflevering van het Orgaan wenschen te ontvangen, verzoeken, zulks in de pauze aan den Secretaris te willen opgeven. Voorts verzoek ik den Heeren, die aan het debat wenschen deel te nemen, dit zooveel mogelijk tevoren te willen opgeven.

Thans stel ik voor 15 minuten te pausceren.

De VOORZITTER!

Er hebben zich acht Heeren voor het debat ongegeven. Ik moet dus aandringen op de grootste beknoptheid en kan aan ieder der debaters niet langer dan zeven minuten

spreektijd toestaan. Het woord is thans aan den Kolonel VAN MUNNEKREDE.

Kolonel VAN MUNNEKREDE.

Dames en Heeren!

Ik heb mij niet onder de debaters laten opnemen om met den inleider in gedachtenwisseling te treden, maar om enkele woorden te richten tot den Voorzitter der Vereeniging, naar aanleiding van zijne herkiezing.

Mijnheer de Voorzitter!

Indien een der leden van de Vereeniging tot lid van het Bestuur wordt gekozen en dat lid in de vergadering aanwezig is, dan zijt U altijd de eerste om den gekozene van harte geluk te wenschen en hem welkom te heeten in het Bestuur.

Gun mij, als onder-voorzitter, thans het voorrecht de eerste te zijn om U geluk te wenschen met Uwe herkiezing tot Voorzitter van de Vereeniging.

Zij heeft plaats gehad op een voor U vleiende wijze, waarvan de beteekenis niet kan worden misverstaan; zij is een onmiskenbare uiting van de gevoelens, die de leden hun voorzitter toedragen: waardeering en dankbaarheid voor zijne leiding.

Ik maak mij dan ook tot tolk van alle leden der Vereeniging en ik spreek daarbij in het bijzonder mede namens het Bestuur, wanneer ik U, mijnheer de Voorzitter, mijne erkentelijkheid betuig voor het feit, dat U zich wel voor eene herkiezing hebt willen beschikbaar stellen.

Ik wensch U veel succes toe in de nieuwe periode, die U als voorzitter tegemoet gaat en ik hoop, dat U daarin veel voldoening voor U zelf zult vinden.

Ik heb gezegd.

De VOORZITTER.

Kolonel VAN MUNNEKREDE. Ik dank U ten zeerste voor de vriendelijke woorden, die U hier aan mijn adres gesproken hebt en ik dank de vergadering voor de instemming daarmede betuigd.

De Inspecteur van den Geneeskundigen Dienst der Landmacht, Generaal-Majoor SCHRIJVER.

Mijnheer de Voorzitter!

Het is niet bepaald mijn bedoeling, om in debat te treden. Ik heb slechts het woord gevraagd in de eerste plaats om U en den anderen leden van Uw Bestuur van harte dank te zeggen voor de vriendelijke uitnoodiging, gericht aan het korps beroeps- en verlofsofficieren van gezondheid, om de lezing van hedenavond bij te wonen. Het doet mij genoegen, dat ook kameraden van buiten den Haag tegenwoordig zijn.

Ik stel het verder op zeer hoogen prijs, dat U een der onzen — en zeker niet den minste — in de gelegenheid gesteld hebt, om een onderwerp te behandelen, betreffende onzen dienst te velde. Ik zie hierin een duidelijke en zeer gewaardeerde erkenning Uwerzijds, dat ons Dienstavak niet uitsluitend is een verzameling van „dokterende” officieren, maar dat het evenzeer integreert in het groote Legerecomplex als de Generale-Staf, de Intendance, enz.

Het is 28 jaar geleden, dat een off. v. Gez. in Uwe Vereeniging als spreker is opgetreden. In 1899 sprak de toenmalige Dir. off. v. gez. QUANJER over: „Een en ander over de Conventie van Genève enz.”

Ook mijn dank aan den Spreker, dat hij zich, niettegenstaande zijn drukken werkkring, beschikbaar gesteld heeft, om een onderwerp, onzen dienst betreffende, voor U in te leiden.

Ik behoef niet te zeggen, dat elk van de behandelde punten mijn bijzondere belangstelling heeft.

Laat ik slechts — geheel willekeurig — een enkel van de behandelde punten aanroeren: de geneeskundige luchtvaart.

Gij weet, dat onze DE MOOIJ de baanbreker op dat gebied geweest is en van Fransche zijde zeer geestig de „Jules Verne op het gebied der geneeskundige luchtvaart” genoemd is. De toepassing van de Conventie van Genève op de geneeskundige luchtvaart ¹⁾ is echter nog lang niet in

¹⁾ Zie o.a. Règles de la guerre aérienne (Alg. verslag der Cie van Rechtsgeleerden enz., 's-Gravenhage, Alg. Landsdrukkerij 1923) Art. 17, Toepassing der Conv. v. Genève op de „Ambulances aériennes.”

kruiken en kannen, en levert nog groote moeilijkheden op. Het onderwijs is o. a. in studie bij het Internationale Roode Kruis, en met nationalen trots vermeld ik, dat de bij uitstek deskundige commissie die deze quaestie op het 12e Internat. R. Kr. Congres te Genève heeft voorbereid, onzen Generaal COLLETTE tot haar voorzitter heeft gekozen.

Laat ik verder nog in herinnering brengen, dat het woord „onzijdig („neutre”) wél voorkwam in de (eerste) Conventie van Genève van 1864, doch in die van 1906 niet meer te vinden is. Omtrent het personeel wordt gezegd, dat het „onder alle omstandigheden wordt gespaard en beschermd”. Er is echter niets tegen, dat wij eenvoudigheidshalve het woord „onzijdig” blijven gebruiken, wanneer wij maar niet uit het oog verliezen, dat feitelijk als „onzijdig” slechts beschouwd worden „de onderdanen van een Staat, die geen deel neemt aan den oorlog”. 2)

Mijnheer de Voorzitter!

Ik heb maar een enkel punt aangeroord, om den spreker blijk te geven van mijn groote belangstelling, ik mag niet meer tijd in beslag nemen. Nog eens mijn dank.

De heer Dr. J. C. L. M. STUYT, Res. Officier van Gezondheid.

Dr. STUYT moet tot zijn spijt ook eenige minder aangename dingen naar voren brengen. De uitrusting van den Off. v. Gez. was tijdens de mobilisatie absoluut onvoldoende. Om te beginnen met zijn tasch. Deze bevat b.v. ext. sec. corn. Dit is een geneesmiddel, dat men alleen aan kraamvrouwen geeft, die last van overvloedige bloedingen hebben. Dan is er kamferolie in een fleschje. De steriliteit hiervan is na een keer geopend te zijn zeker zeer problematisch. Spr. herinnert zich dat hij eens met een militairen chef een dispuut van een uur heeft gehad, toen hij er op wees, dat de aanwezige kamferolie niet steriel kon zijn en daarom vroeg de in de gewone geneeskunde in gebruik zijnde ampullen te mogen bestellen; het eindresultaat van de bespreking

2) Verdrag no. V van den Haag (1907), art. 16.

was: de steriliteit van de aldus lang bewaarde kamferolie is zeker niet goed, maar iemand die zoo ziek is, dat hij een inspuiting hiermee noodig heeft, mag blij zijn als hij het er levend afbrengt en moet de kans op de infectie er maar bijnemen op den koop, want de militair geneeskundige dienst kent nu eenmaal geen ampullen! In de tasch bevindt zich ook een injectiespuitje. Ten eerste heeft men niets om dit spuitje steriel te maken, ten tweede zijn er geen steriele vloeistoffen om te injecteeren. maar ook al was de spuit goed te krijgen en was er iets om in te spuiten, er bevindt zich niets in de tasch om vlug de huid mee te desinfecteeren! Dan staat er op de inhoudslijst nog, dat er hechtzijde aanwezig is. Spr. heeft meerdere malen die zij aangetroffen in een stopflesch en verzekert, dat er geen enkele chirurg is, die met die zij ook maar een hechting zou willen doen bij zijn patiënten. Ook is er nog een borstel om de handen te wasschen, iets grooter dan een tandenborstel en een stuk zeep, dat bij éene handenwassching reeds op is gebruikt. Dan had de off. v. gez. nog een verbandkist en een medicijnkist. Hierin trof hij aan meer hechtzijde, maar instrumenten had hij niet en ook geen hechtnaalden. Er was wat meer zeep in, maar lang niet voldoende en ook aan de 9 sublimaat-pastilles had hij niet genoeg. Er was een verbandbekken in en een irrigator, maar beide van papier mâché en dus niet te steriliseeren; er waren Nelaton katheters in, ook die waren niet te steriliseeren en er was geen steriele olie voor. In de moeilijke gevallen heeft men echter geen Nelaton katheters noodig, maar metalen en die waren er niet. Bij een ernstige verwonding in het algemeen en zelfs bij een kleine wond op het slagveld, behoort men onmiddellijk anti-tetanus-serum in te spuiten om de zoo gevreesde wondecomplicatie te voorkomen, die tetanus heet. De off. v. gez. had geen antitetanus-serum tot zijn beschikking, maar kon het trouwens niet gebruiken, omdat hij er geen spuiten voor had en geen injectienaalden. Gelukkig is er verbetering gekomen door de aanvullingskist, die naar Dr. DIEHL is genoemd. Hierin vindt men o. a. wat handdoeken, eenige instrumenten, wat spiritus, twee kommen van emaille en

nog meer. Maar het is nog lang niet voldoende. Er zijn geen bistouris, de zoo noodzakelijke jodiumtinctuur moet in dicht gesmolten ampullen aanwezig zijn, er zijn geen vette watten in om een gebroken been behoorlijk te verbinden. Veel zou er nog op dit gebied te zeggen vallen, maar er is geen tijd.

Verder onderscheidt spr. twee soorten van gewonden. Voor de eerste soort kan goede hulp na verloop van tijd verleend worden. Deze gewonden kunnen dus best naar achteren vervoerd worden, b.v. wanneer er een schot in een been is gekomen. Maar er zijn ook wonden, die een onmiddellijk ingrijpen noodzakelijk maken. Een schotwond door de maag of darm geeft een zeer slechte levenskans, wanneer niet binnen zes uur operatief wordt ingegrepen. En ook wonden met uitgebreide verwoestingen, eischen een onmiddellijke operatieve verzorging. Wil men b.v. een lidmaat, dat flink verwoest is, nog trachten te sparen, dan moet dit oogenblikkelijk operatief verzorgd worden. Bindt men zulk een lidmaat met een snoer van Foulis (en ieder H.s. heeft dit beruchte ding in zijn tasch) af, dan bestaat de grootste kans op afsterven hiervan.

Voor dergelijke verwonden moet gelegenheid bestaan om zoo dicht mogelijk achter de vuurlinie geopereerd te worden. Spr. bepleit hiervoor het instellen van vliegende chirurgische colonnes met auto's, die o. a. water, licht en warmte verschaffen.

De taak van den M. G. D. zou spr. nog uit willen breiden. B.v. het bestudeeren van de volgende moeilijkheid. Wanneer iemand een verwonding van zijn maag of darmen heeft en de diagnose vast staat zal ieder medicus zulk een ongelukkige, die heftige pijnen heeft, in afwachting van de operatie morphine geven. Dit is naar sprekers meening geheel verkeerd. Wat toch doet een maag of darm die verwond is? Die trekt zich samen om hierdoor te voorkomen dat de inhoud in de buikholte komt en het wordt dan ook gevaarlijk wanneer de kramp ophoudt en er geen verkleving van de serosa is opgetreden. Geeft men nu morphine dan houdt met de pijn ook de zoo noodige kramp op en het gevaar is belangrijk verhoogd. Dit vraagstuk te bestudeeren

lijkt spr. voor den M. G. D. bij uitstek belangrijk. Spr. kan wegens den verstreken tijd niet verder spreken.

Res. Dir. v. Gezondheid 2e kl. JHR. F. A. VAN SUCHTELEN.

Kolonel DIEHL heeft terecht gewezen op het zeer verbeterde vervoer per auto en ik meen dat het zelfs overweging verdient ook het spoorwegvervoer zooveel mogelijk door dat per auto te vervangen. Met het oog op onze verbindingslijn met de Periferie, die alle voeren over breede rivieren, meestal overbrugd door bruggen met enkel spoor, vrees ik dat bij eenig obstakel bij die bruggen het gewonden vervoer wel eens in den knel kan komen. Bij vervoer per auto kan m.i.z. dan betrekkelijk gemakkelijk van route veranderd worden en van veeren of ponten gebruik gemaakt.

De Heer DR. W. H. TEUPKEN.

Mijnheer de VOORZITTER.

Het is met bescheidenheid, dat ik in dit gezelschap van militairen eenige opmerkingen maak, daar ik zelf absoluut geen militaire opleiding genoten heb. Er zijn eenig dingen in de schoone rede van DR. DIEHL, die mij bijzonder getroffen hebben en een daarvan is wel, dat hij met slechts enkele woorden zich heeft afgemaakt van het transport van gewonden te water. Daarbij is mij tevens opgevallen, dat de kaart, die hier is opgehangen, juist eindigt waar het typische Hollandsche waterlandschap begint en ik meende hierin verband te zien. Ik weet niet, en vermoedelijk durft zelfs niemand voorspellen, gedurende hoe langen tijd een oorlog op de Veluwe of in Brabant zal worden gevoerd, doch een groote mogelijkheid bestaat er in ieder geval, dat ten slotte onze strijdkrachten achter de Nieuwe Hollandsche Waterlinie moeten worden teruggetrokken.

Ik geloof, dat op dat oogenblik collega DIEHL vele van zijn opvattingen over onze verkeersmiddelen zal moeten herzien. Zoo uitte hij bijvoorbeeld zijne tevredenheid met ons dichte spoorwegnet, waartegenover ik de stelling zou willen opwerpen, dat wij ten westen van de N. H. W. in geval van nood vrijwel geen bruikbare spoorlijnen zullen hebben. Het

wil mij voorkomen, dat de lijn Amsterdam—Utrecht—naar het Zuiden vrijwel geheel onder vuur van den vijand zal staan, zoodat deze onafgebroken onbruikbaar gemaakt kan worden. Bovendien zal men transporten van gewonden liever niet steeds naar de hoofdstad zenden, doch zeker liever in Westelijke richting. Daarvoor zijn echter slechts twee lijnen beschikbaar n.l. de lijn Utrecht—Leiden en de lijn Utrecht—Den Haag. De eerste heeft over een groot gedeelte slechts enkel spoor en zal dus van niet veel nut zijn, terwijl de tweede lijn in den Haag geen directe communicatie heeft met de lijn der H. IJ. S. M., zoodat alle treinen moeten rangeeren van het Staatsspoorstation naar dat van H. IJ. S. M. langs het bekende kleine verbindingslijntje. Grote troepen verplaatsingen langs die lijn zullen dus ook vele bezwaren met zich brengen. En wat het uitgebreide net van z.g. electriche lijnen betreft tusschen Amsterdam, Nieuwersluis, Alfen, Hoofddorp enz. enz., deze liggen voor een groot gedeelte ver beneden het boezempeil en bij inundatie komen ze onder water te liggen.

Met de landwegen is het al niet beter gesteld. Onze groote wegen zijn bijna alle tevens waterkeeringen. De weg langs den Rijn is berucht om zijn vele bruggetjes, die naar ik meen, geen grooter gewicht dan $1\frac{1}{2}$ tot 2 ton toelaten. Zelfs de wegen langs onze grootste rivier de Amstel zijn zoo smal, dat twee boerenwagens elkaar ternauwernood kunnen passeeren. De minder voorname wegen loopen over de dijken der polders of langs de weteringen in de polders. Zij zijn zonder uitzondering zoo smal, dat een bespannen stuk geschut er niet zal kunnen keeren en bij verhoogden waterstand zullen zij onmiddellijk gaan verzakken. Bovendien mogen wij niet vergeten, dat wij nooit kunnen doen, wat men deed in den laatsten oorlog, toen de Belgische wegen zich begeven hadden. Daar ging men toen eenvoudig naast den weg loopen, doch dit is hier in ons polderland uitgesloten, omdat onmiddellijk naast de wegen sloten loopen met tal van zijsloten. Ons wegennet lijkt mij ook in *gunstige* omstandigheden volkomen ongeschikt van afmetingen en kwaliteit, doch zoodra inundaties van polders plaats hebben, is het pleit

beslecht en zullen wij eenvoudig geen wegennet meer hebben. In dit verband wil ik de meening uitspreken, dat wij, wat de kracht onzer inundaties aangaat, er in de laatste jaren hard op achteruit gegaan zijn. Wie inundeeren wil moet zoowel den aanvoer als den afvoer van water volkomen in zijn macht hebben. Wie dit niet heeft wordt drooggelegd of in plaats van te inundeeren wordt hij ge-inundeerd. De kracht van ons inundatie-stelsel heeft altijd gelegen in de decentralisatie d. w. z. iedere polder, groot of klein, had zijn eigen bemaling en een groot aantal molens zorgde voor den waterafvoer. Sedert eenige jaren echter zijn de windmolens aan het verdwijnen en worden zij vervangen door motorgemalen, die waanneer petroleum en benzine te kort gaan schieten, geen dienst meer kunnen doen.

Thans echter breidt bovendien het elektrische net in Holland zich meer en meer uit en van deze gelegenheid heeft men gebruik gemaakt, om ook tal van polders electrisch te bemalen. Hiermede is het werk voor een eventueelen vijand bijzonder vergemakkelijkt. Wanneer de electrische centrale bijvoorbeeld bij Utrecht ligt, behoeft deze maar met succes beschoten te worden en ons heele polderland loopt successievelijk van zelf onder. Nergens heb ik nog gelezen, dat voorzichtigheidshalve zoo'n electrisch net tevens zal worden aangesloten op de centrales van Amsterdam, Haarlem, Den Haag enz. enz. Zonder dat wij er iets tegen zullen kunnen doen zal ons geheele wegennet volkomen onbruikbaar worden en er zal ons inderdaad niets anders overblijven dan onze vele en goede waterwegen.

Doch ook hieraan kleven nog heel wat fouten, die te verbeteren zouden zijn. Ik wil slechts wijzen op den Rijn, die ten Westen van Woerden ongeveer 80 M. breed is en aldaar plotseling 5 M. breed wordt en overbrugd door tal van lage vaste bruggen.

Het vraagstuk der verkeerswegen lijkt mij belangrijker dan eenig ander, niet alleen voor het transport van den Geneeskundigen Dienst doch voor het geheele leger. Ook de beste organisatie zou daarop ten slotte kunnen stranden.

Hoewel het transport te water mij in ieder opzicht het

meeste geschikt voorkomt, wil ik er toch dadelijk op wijzen, dat ook hierbij zich groote moeilijkheden kunnen voordoen, die ons door den vijand worden bereid. Stel bijvoorbeeld, dat de Mijndensche schutsluis of de Weerdsluis in elkaar gescho-ten worden, welke sluizen beide toegang geven tot de Loos-drechtsche Plassen. Deze Plassen hebben een oppervlakte van ongeveer 6500 Hectaren en wanneer het water vrijelijk kan toestroomen kan het peil wel 5 voet stijgen. Dit wil zeggen, dat dus ongeveer 100 millioen kubieke meters water dezen polder in kan stroomen, waardoor de Vecht en des-noods het geheele oostelijke deel van Zuid-Holland droog kan komen te liggen. Een beetje meer naar het westen kan het zelfde plaats grijpen met den polder van De Ronde Venen. Ook deze is eenige duizenden Hectaren groot en zeer diep. Het oostelijke gedeelte bij Vinkeveen wordt thans zelfs door 5 baggermolens op een diepte van 18 à 20 voet uitgeveend. Verleden jaar zijn de uitgestrekte plassen van Wilnis droog-gelegd en in den polder opgenomen. Het stuk schieten van den dijk is weer voldoende om ook hier tal van waterwegen geheel droog te leggen. U ziet hieruit, dat zich het geval kan voordoen, dat wij gelijktijdig ons spoorwegnet, ons wegnnet en ons stelsel van waterwegen zullen verliezen.

Tegen het laatste gevaar bestaat slechts dit hulpmiddel, dat wij zorgdragen voor tal van anastomosen tusschen onze waterwegen onderling en voor een zeer groot aantal sluizen, die alleen in een dergelijk geval dienst behoeven te doen.

Mijnheer de Voorzitter, de mij toegestane tijd is verstreken. Ik dank U, dat U mij in de gelegenheid hebt willen stellen het belang van het vervoer te water naar voren te brengen.

Luitenant-Generaal TEN BOSCH.

Mijnheer de Voorzitter, Dames en Heeren!

Ook ik wensch hulde te brengen aan den Inleider voor de onderhoudende en wetenschappelijke wijze, waarop hij ons heeft beziggehouden.

Met groote belangstelling heb ik den Kolonel DIEHL ge-volgd; gaarne betuig ik mijn instemming met tal van onder-werpen, door hem in het midden gebracht, in 't bijzonder,

waar hij de noodzakelijkheid doet blijken, den tactischen geneeskundigen dienst als een afzonderlijk studievak te willen doen beschouwen, dat door alle officieren van den Geneeskundigen Dienst, van den Generalen Staf en door de aanvoerders gekend moet worden. Het is in de jaren 1905 en 1906 geweest, dat met de bestudeering van dit leervak een aanvang werd gemaakt; in dit verband wil ik niet nalaten, eerbiedige hulde te brengen aan den toenmaligen Chef van den Generalen Staf, den Generaal THIANGE en aan den toenmaligen Overste van den Geneeskundigen dienst, QUANJER, die als baanbrekers in dit opzicht te beschouwen zijn.

Voorts heb ik met waardeering vernomen, dat groote waarde wordt gehecht aan de vrijwillige hulpverlening aan gewonden in tijd van oorlog; ook uit den laatsten geweldigen worstelstrijd is ten duidelijkste aan het licht getreden, dat alleen dan een geregelde en doorgevoerde verzorging van den gewonden soldaat verzekerd kan worden geacht, indien de militair geneeskundige dienst bij de uitvoering van zijn taak gesteund wordt door tal van vrijwillige formaties, die zich in het achterland bevinden. Het spreekt dat deze formaties alleen dan tot volle ontwikkeling in het belang van de gewonden kunnen optreden, indien zij in alle opzichten ondergeschikt zijn aan den M. G. dienst, terwijl ook in vreedstijd samenwerking moet plaats hebben.

Het Nederlandsche Roode Kruis (N. R. K.), dat onder die vereenigingen als semi-officieel lichaam een voorname plaats inneemt, heeft dan ook steeds getracht, zich aan dien regel te houden en volledige medewerking ondervonden.

Stelling 1d onderschrijf ik, mede als Hoofdcommissaris van N. R. K., ten volle. Deze functie is in het leven geroepen, om het militaire- en het burger-element tot elkander te brengen en den functionaris is o.m. opgedragen, te zorgen, dat in vreedstijd alles wordt voorbereid, om in oorlogstijd te kunnen optreden, als dit voor een goede verzorging van den gewonden soldaat wordt noodig geacht, zoowel in zijn persoonlijk belang als in dat van den Staat, die zoo spoedig doenlijk den herstelden militair weder aan het front wil zien.

Gedurende den mobilisatie-tijd heeft het N. R. K. prachtig werk verricht en doen blijken, dat het gereed was zijn moeilijke taak te aanvaarden. Een woord van hulde zij in dit verband gebracht aan mijn voorganger, den Luitenant-Generaal P. P. C. COLLETTE voor alles, wat door hem in dezen tijd is tot stand gebracht.

Een bezwaar van den Inleider is, dat thans niet voldoende over mobiele krachten bij het N. R. K. kan worden beschikt.

Zeker, ik kan dit niet tegenspreken: 2400 transportmannen moeten geleverd worden en deze zijn op dit oogenblik niet beschikbaar. Maar hoe komt dit? De recruiteering is geheel berekend op vrijwillige aanmelding en deze levert niet voldoende op. Slechts een 800-tal helpers zijn thans ingeschreven; verdere uitbreiding is niet wel mogelijk. Voor een groot deel schuilt de oorzaak hierin, dat het N. R. K. bij de natie vermoedelijk niet voldoende bekend is en nog niet die waardeering heeft kunnen vinden, die noodig is, om tot verdere uitbreiding te komen. In de ongeveer 1000 gemeenten van ons land heeft het N. R. K. slechts een 100-tal afdeelingen met ongeveer 10.000 leden, d. i. een lid op 700 inwoners. Ter vergelijking diene, dat Duitschland 1 lid telt op 60 inwoners, Frankrijk 1 op 300, Spanje 1 op 300, Oostenrijk 1 op 40 en België 1 op 60 inwoners.

Het blijkt dus wel heel duidelijk, dat Nederland in dit opzicht verre bij andere landen ten achter staat. Er is dan ook gezocht naar andere middelen, om onze mobiele colonnes op de gewenschte sterkte te krijgen.

Verleden jaar is begonnen met te trachten de buitengewone dienstplichtigen er toe te brengen, zich bij het N. R. K. te verbinden, waardoor zij dan vrijstelling verkregen van eventueele opkomst bij het leger in oorlogstijd. Het eerste jaar heeft dit tot een 80-tal verbintenissen geleid; voor dit jaar is dit aantal nog niet bekend. Intusschen, wel kan gezegd worden dat deze proef feitelijk mislukt is, althans het aantal helpers, dat zich heeft opgegeven, is te gering, om deze wijze van handelen tot een systeem te verheffen.

Door de krachtige en niet genoeg te waardeeren medewerking van het Departement van Oorlog zal nu in 1928

een andere wijze van recruteering worden ingevoerd, waarbij telken jare ongeveer een 300-tal aanstaande lotelingen zich bij het Roode Kruis kunnen verbinden, om tot helper te worden opgeleid. Zij sluiten deze verbintenis voor den zelfden tijd als de miliciens dienstplichtig zijn. In de toekomst dus zal Dr. DIEHL gerust kunnen zijn, het mobiele element zal op voldoende wijze beschikbaar kunnen worden gesteld.

Ook worden pogingen gedaan, om het aantal helpsters belangrijk uit te breiden, o.a. door de invoering van het instituut „adspirant-helpers”, waar tot dusver zeer goede uitkomsten mede verkregen zijn; voorts zijn onderhandelingen gaande, o.a. met de A'damsche Vrijwillige Burgerwacht om in tijd van mobilisatie te kunnen beschikken over het goede en talrijke geneeskundige personeel van die degenlijke organisatie; wordt getracht het aantal zusters belangrijk uit te breiden enz.

En tot slot! De organisatie der noodhospitalen enz. in de evacuatiegebieden.

Reeds zijn in deze besprekingen gehouden en de voorbereiding dezer omvangrijke werkzaamheden door het N. R. K. onder het oog gezien. Maar — en dat staat natuurlijk geheel buiten het Roode Kruis — de aanwijzing van de evacuatiegebieden heeft nog niet plaats gehad; het nieuwe Reglement voor den Geneeskundigen Dienst in oorlogstijd is nog niet verschenen. En hierop dient toch door ons gewacht te worden. Zoodra een en ander bekend is geworden, zal met bekwamen spoed verder deze belangrijke zaak worden ter hand genomen en — in overleg met den Militair Geneeskundigen Dienst en met den Generalen Staf — tot een goed einde gebracht, zulks in het welbegrepen belang van den gewonden soldaat.

Ik heb gezegd.

Kapitein H. POLIS.

Mijnheer de Voorzitter, Dames en Heeren.

Toen ik mij daar straks opgaf, om ook een enkel woord in het midden te brengen, had ik niet gedacht, voor hetgeen

ik thans te berde breng, zoo'n goed aanknooppingspunt te zullen vinden in het geen door vorige sprekers reeds is gezegd. Ook ik wensch nader de aandacht te vestigen op eene wijze van vervoer van gewonden, die door Kolonel DIENR. slechts zeer vluchtig is aangeroerd en die voor ons land een zeer bijzondere waarde heeft.

Ik bedoel het vervoer van gewonden per boot, doch ik doe dit niet, zooals DR. VAN SUCHTELEN, uit vrees dat de spoorwegen een druk vervoer van gewonden niet zouden kunnen verwerken, of ik vrees voor aanslagen en vernielingen van de spoorbaan. Ik ben er van overtuigd, dat het de spoorwegleiding in oorlogstijd niet de minste moeite zal kosten, om zelfs over lijnen waarin enkelsporige baanvakken voorkomen, elk uur een trein voor gewondenvervoer van de afvoerstations te doen vertrekken. Ook de kwetsbaarheid der spoorbaan moet men niet overdrijven. Al zeer bijzonder vitale deelen moeten vernield zijn, wil het spoorwegvervoer hiervan ernstige stagnatie ondervinden.

Ook heb ik bij het voorstaan van watervervoer niet speciaal, zooals Dr. TEUPKEN, het oog op eene oorlogvoering binnen de vesting Holland, het operatietooneel van een laatste stadium van den oorlog. Maar aan vervoer te water zijn te allen tijde zeer bijzondere voordeelen verbonden.

Taktische overwegingen eischen, dat de gewonden zoo spoedig mogelijk uit het operatiegebied worden afgevoerd. Een medische eisch is, dat de gewonden zoo spoedig mogelijk chirurgisch worden behandeld. Deze operatieve behandeling brengt evenwel mede, dat de gewonden gedurende eenige weken onvervoerbaar zijn. Eene uitzondering hierop maakt het vervoer te water. In daarvoor ingerichte schepen kunnen gewonden ook onmiddellijk na de operatie vervoerd worden, zonder dat daaraan eenige nadeelige invloed voor de patiënten verbonden is. Het gebruik van afvoerhavens biedt nog een voordeel, als wij hierbij gebruik maken van operatieschepen. Een schip van 150 ton, dat op elk kanaal van eenige beteekenis kan varen, heeft een bodemoppervlakte van $30 \times 4,5$ M. Daarin kunnen dus 3 à 4 operatiekamers, met de noodige sterilisatie- en röntgen-inrichtingen worden aan-

gebracht. De schepen, ingericht voor gewondenvervoer, kunnen naast deze operatieschepen meeren en de gewonden kunnen na de operatie onmiddellijk overgebracht worden in het daarnaast liggende hospitaalschip, waarin zij evengoed als in elk geïmproviseerd hospitaal, verpleegd kunnen worden. Het personeel van het operatieschip kan in een afzonderlijk woonschip worden ondergebracht, zoodat ook de materieele verpleging, dat dit personeel, zoo noodig heeft, goed verzorgd kan zijn. Een operatieschip heeft bovendien het voordeel, dat het zonder eenige voorbereiding onmiddellijk verplaatst kan worden en na de verplaatsing, onmiddellijk weer in bedrijf kan worden gesteld. Het is niet mijne bedoeling deze schepen reeds in vredestijd aan te schaffen; ik acht het mogelijk bij mobilisatie in eene week tijd te Rotterdam en te Amsterdam een voldoende aantal in gereedheid te doen brengen, mits de inrichting van deze vaartuigen in vredestijd voldoende is bestudeerd en voorbereid.

Zonder hier dieper op in te gaan, wil ik nog meedeelen, dat om in tijden van ernstige gevechtsactie een geregelde afvoer van gewonden te water te verzekeren, aannemende, dat de helft per spoor en de andere helft (de meer ernstig gewonden, aan wie operatieve hulp verleend is geworden) per boot wordt vervoerd, noodig zijn per Divisiegroep: 2 à 3 operatieschepen en 3 convooien hospitaalschepen, elk bestaande uit 10 vaartuigen van ongeveer 150 ton.

Dr. P. J. PH. DIETZ. Mijnheer de Voorzitter!

Indien ik de vrijheid heb genomen om mij voor het debat op te geven, was dat ook om in de gelegenheid te zijn U en Uw Bestuur dank te zeggen voor Uwe welwillendheid om het Bestuur der Afd. 's Gravenhage van het Ned. Roode Kruis hier uit te noodigen en daardoor in de gelegenheid te stellen door een zoo bij uitstek deskundige ingelicht te worden over den mil. geneesk. dienst te velde.

De opmerkingen welke van Roode Kruis zijde op de voordracht van Dr. DIEHL te maken zijn, zijn reeds naar voren gebracht door onzen Hoofdcommissaris; ik zal mij daarom beperken tot iets wat mij persoonlijk zeer ter harte gaat: de röntgenverzorging.

En dan heeft het mij getroffen, dat Dr. DIEHL naar voren heeft gebracht zijn wensch naar materieel en niet naar personeel.

Aan een microscopeoep zonder het oog en de hersens van een patholoog hebt U niets; aan röntgenautomobielen zonder röntgenologen ook niets.

In 1916 maakte ik eene studie over de röntgenverzorging in de verschillende legers, waarbij mij bleek, dat in Frankrijk de toestand was zooals bij ons. Men had niets.

Wel had bij de revue van 1913 een röntgenwagen, geconstrueerd door RODIQUET en MASSIOT, geparadeerd, doch het Fransche Gouvernement had zich de beslissing over den aankoop voorbehouden tot na de manoeuvres van 1914.

Bij het uitbreken van den krijg had de geneeskundige dienst in Frankrijk op radiologisch gebied geen materieel en geen personeel, doch, zegt BLONDIN, aan wien ik deze bijzonderheden ontleen:

„Heureusement, une des qualités de notre race est de savoir improviser”.

En inderdaad in zeer korten tijd is men in Frankrijk er in geslaagd om met behulp van particuliere installaties en instrumenten van de physische laboratoria een 400 à 500 röntgeninstallaties te construeeren.

Daarbij waren zeer groote moeilijkheden te overwinnen, om er maar eene met name te noemen: het bijzondere glas dat voor de röntgenbuis noodig is en dat de eigenschap heeft zoo buitengewoon goed in combinatie met het metaal in de röntgenbuis verwerkt te worden, betrok ook Frankrijk uit Thüringen.

Prof. MATIGNON heeft op last der regeering dit glas geanalyseerd, en in de glasfabriek van APPERT heeft men het vervaardigd.

Leeraren in de physica heeft men uitgenoodigd om zich in de laboratoria van Madame CURIE in de radiologische techniek te bekwamen, en zoo heeft men in Frankrijk alles van den grond af moeten opbouwen.

Nietogenstaande dit alles, is men er in geslaagd een radiologische dienst te scheppen, die in niets onderdeed voor

die bijv. van Duitschland, waar men veel van dit alles klaar had.

In dit klaar hebben ligt het groote gevaar van veroudering. Indien bijv. aan het desideratum van Dr. DREHL om een paar röntgenautomobielen te bezitten eens reeds 10 jaar geleden voldaan was, zouden deze zeker voor gasbuizen zijn ingericht, waarmede het opkomende geslacht radiologen nooit gewerkt hebben.

Ik geloof, dat indien noodig, bij ons ook in zeer korten tijd een voldoende aantal röntgenstations zouden kunnen worden geconstrueerd, die dan niet verouderd zijn, zoodat, alleen enkele grijze röntgenologen er door hun jeugdervaringen mede zouden kunnen werken.

Luit. Kol. Gen. Staf. H. VAN ERMEL SCHERER, Mijnheer de Voorzitter. Dames en Heeren.

Waar ik uit den aard van mijn betrekking met alle verkeersmiddelen te maken heb, zou ik gaarne enkele woorden in het midden brengen, niet om met inleider in debat te treden, doch om een kleine toelichting te geven.

Inderdaad is ons spoorwegnet niet overal even dicht, al is het in de buitenprovinciën alleszins voldoende. Waar het hier echter om gaat, is, dat de afstanden klein zijn en dat, wanneer éénmaal ons leger geconcentreerd is, er behalve de dagelijksche aanvoeren — die slechts een betrekkelijk gering aantal treinen eischen — geen groote vervoeren meer te wachten zijn. De belangrijke vertragingen in den oorlog 14/18 bij de gewonden-vervoeren, zijn juist veroorzaakt door de groote afstanden en door de groote troepenvervoeren, die de gewondentreinen kruisten. Daarvan is bij ons geen sprake. Men kan veilig aannemen, dat wanneer ons leger bijvoorbeeld ten Zuiden der rivieren geconcentreerd is en we dus over een 3-tal verbindingsspoorwegen beschikken, het mogelijk zal zijn zoo noodig over elk dier lijnen, elk half uur een gewondentrein te laten loopen met behoorlijke snelheid, die dus in voldoende korten tijd het evacuatiegebied bereiken kan. Dit alles is voldoende bestudeerd en voorbereid.

Noodig is natuurlijk, dat daartoe de spoorwegen intact zijn.

Nu ben ik het eens met Kapitein POLIS ten aanzien van het vraagstuk van de kwetsbaarheid daarvan en men vergete niet, dat hoe meer men het vervoer in bepaalde richting concentreert, hoe beter bescherming de luchtdoelartillerie kan geven. Komen er beschadigingen aan de spoorwegen, dan moeten de evacuatieplaatsen in werking treden.

Voor het vervoer te water onderschrijf ik wat Kapitein POLIS gezegd heeft. Vooral de inrichting van operatieschepen en hospitaalschepen daarnaast, waarin vervoerd kan worden, doch waarin de menschen zoo noodig ook geruimen tijd kunnen verblijven, zoodat de vraag van het snelle vervoer op den achtergrond komt, lijkt mij een oplossing. Schepen hebben wij feitelijk in ongelimiteerd aantal. Alléén voor deze wijze van handelen is een in de goede richting loopend vaarwater noodig en de behoorlijke inrichting van schepen kost tijd.

Eenmaal in de Vesting Holland teruggedrongen, zal natuurlijk het vervoer te water herhaaldelijk voorkomen. De afstanden zijn dan zóó kort, dat het bezwaar van langen tijdduur vervalt.

In andere gevallen zal men echter vooral in den aanvang op spoorwegvervoer aangewezen zijn. Wat de auto's betreft, het aantal echte ziekenauto's in ons land is zeer klein. Men zal ze allen noodig hebben in het evacuatiegebied en voor de burgerbevolking. Van vorderen voor het leger is geen sprake. Wat de inrichting van geïmproviseerde ziekenauto's betreft, zijn we op den goeden weg met de aanschaffing der toestellen *Molema*, die het mogelijk zullen maken, reeds zeer kort na de mobilisatie alle organieke ziekenauto's gereed te hebben. Dit aantal is echter juist voldoende voor vervoer naar de op 10 à 40 K.M. achter het front gelegen afvoerstations. Op uitbreiding valt niet te rekenen, daar we aan de bereikbare grens zijn, zoowel met het vorderen van auto's — vooral die speciaal voor dit doel geschikt zijn — als met het aantal dienstplichtigen, die chauffeur zijn.

Kolonel Dr. DIEHL. Mijnheer de Voorzitter, Dames en Heeren.

Alvorens de gemaakte opmerkingen te beantwoorden, wil ik een woord van dank brengen aan alle sprekers zonder uitzondering voor de vriendelijke woorden, die zij tot mij hebben gericht, en in de tweede plaats aan diegenen onder hen, die, door de argumenten en beschouwingen van anderen te bestrijden, mij van die taak hebben ontheven en mij daardoor in staat gesteld hebben zeer kort te zijn.

De Generaal-Majoor SCHRIJVER, Inspecteur van het Dienstvak, heeft geen van de door mij gestelde punten bestreden en ik behoef op diens woorden dan ook alleen te antwoorden om een klein misverstand op te helderen. De Generaal heeft mij opgemerkt, dat ik bij het bespreken van het luchtvervoer van gewonden ten onrechte — overigens in navolging van velen — het woord neutraliteit heb gebezigd, terwijl ik had moeten spreken van immuniteit. Beide uitdrukkingen en het verschil er tusschen zijn mij bekend en het misverstand is waarschijnlijk gerezen door mindere duidelijkheid als gevolg van den zeer beknopten vorm van mijn opmerking. Ik heb gezegd, dat het nog een zeer moeilijk vraagstuk is om bij geneeskundige vliegtuigen de noodige waarborgen te geven voor neutraliteit, d. w. z. om te verzekeren, dat van deze vliegtuigen geen gebruik zou worden gemaakt voor doeleinden, die niet van geneeskundigen aard zijn, maar van rechtstreekschen invloed op de krijgshandelingen (in hoofdzaak het verrichten van waarnemingen). Mijn bedoeling werd derhalve juist weergegeven door het woord „neutraliteit”, vereischte om het doel: „immuniteit” te kunnen bereiken.

De reserve-Officier van Gezondheid STUYT heeft een aantal opmerkingen gemaakt over ons geneeskundig materieel te veld. en dit op geheel afbrekende en minder aangename wijze. Ik zal hem daarbij niet volgen, te meer waar ik bij het behandelen van dit punt ben begonnen met te zeggen, dat ik uiteraard niet in details zou treden, doch slechts hoofdzaken zou bespreken en wel wat betreft het transportmaterieel. Ik stel er prijs op, uitdrukkelijk te verklaren, M. d. Voorzitter, dat ik daarmee echter niet geacht wil worden het bestaand materieel volledig in bescherming te nemen. Integendeel, ben ook ik van meening, dat daaraan

verbeterd kan en ook moet worden, zooals ik trouwens reeds bij vroegere gelegenheden heb naar voren gebracht. Maar tusschen dit standpunt en dat hetwelk door de opmerkingen van den heer STUYT werd vertolkt, gaapt nog een wijde kloof. Overigens kan ik dien spreker slechts dankbaar zijn, dat hij een ongewild bewijs leverde van de juistheid van een mijner stellingen, n.l. deze, dat er aan de voorbereiding van onze reserve Off. v. Gez. voor hun oorlogstaak nog heel wat hapert en dat er heel wat toe noodig is om van een goed burgergeneesheer een goed Officier van Gezondheid te maken. De door hem zooeven naar voren gebrachte opvattingen werden door een groot deel van de evenzeer onvoldoende voorbereide Fransche res. off. v. Gez. eveneens gehuldigd in het begin van den oorlog en hebben voor Frankrijk zeer kostbare gevolgen gehad. De Off. v. Gez. te velde moet weten dat hij daar met meer bescheiden hulpmiddelen moet werken dan in vredestijd in ziekenhuis of spreekkamer, en hij moet weten, dat dit kan en dat ook dan goede resultaten kunnen worden bereikt. Een verder bewijs van onvoldoende inzicht in de omstandigheden, waaronder de Geneeskundige Dienst te velde moet werken, heeft de heer STUYT geleverd door zijn opmerking over vliegende chirurgische colonnes, die nog voor de H. d. V. uit, dus op enkele K.M. achter het front, haar arbeid zouden hebben te verrichten. Dergelijke formaties hebben inderdaad bestaan en zij zouden ons terugvoeren naar de tijden van Larrey en Percy, naar den tijd der Napoleontische oorlogen. Alleen wanneer men bij de studie van de ontwikkeling der gevechtsvoering bij dat tijdstip is blijven steken, is het verklaarbaar, dat een dergelijke wijze van hulpverleenen wordt aanbevolen.

De Res. Dir. Off. v. Gez. 2e kl. Jhr. VAN SUCHTELEN is grootendeels reeds beantwoord door den Heer Dr. TEUPKEN en Overste VAN ERMEL SCHERER. Ik kan volstaan met er op te wijzen, dat zoowel het gevaar voor brugvernieling als de capaciteit van ons autovervoer door hem blijkbaar zijn overschat.

Wat DR. TEUPKEN betreft, is het voor mij niet gemakkelijk die bekende autoriteit in watersport en watervervoer

op zijn bijzonder gebied te volgen. Maar ik moet opmerken, dat een groot deel van zijn betoog berust op een misverstand. Eerstens heb ik het alleen gehad over tekortschietingen in en bezwaren, ondervonden bij, het gewondenvervoer in den jongsten oorlog en heb daarbij van het watervervoer alleen gezegd, dat de jongste oorlog in dit opzicht geen nieuwe gezichtspunten had geopend, tenzij dan dat de waarde van dit vervoer eenigszins was verminderd door de eischen der moderne oorlogschirurgie, waardoor het over grootere afstanden te langzaam gaat. Daarin school geen geringschatting van dit vervoer. Ook dat ik de kaart, die ik U hier demonstreerde, juist daar zou hebben geëindigd, waar het watervervoer zijn beteekenis begint te krijgen, berust op een misverstand van de zijde van coll. TEUPKEN. Op die kaart, die, zooals ik U zeide, weergeeft den G. D. voor een bepaald strategisch geval, zijn aangegeven de scheidingslijnen van de evacuatiegebieden en blijkt duidelijk dat deze alleen de provinciën Gelderland en ten N. daarvan omvatten, terwijl de provinciën Zuid- en Noord-Holland niet beschikbaar zijn voor ons leger maar voor een gedacht Westelijk nevenleger. Voor het door mij gedachte geval spelen waterwegen dan ook zoo goed als geen rol. Wat het gevaar betreft van onbruikbaar worden van waterwegen door aftapping als gevolg van sluizenvernietiging, de heer TEUPKEN was zoo vriendelijk daarop reeds zelf te wijzen. In het geval dat ons leger zich in de ingesloten Vesting Holland bevindt zal het vervoer weinig moeilijkheden opleveren omdat dan het evacuatiegebied zoo dicht achter de fronten ligt dat desnoods alle vervoer met auto's kan geschieden. Den goeden wensch van Dr. TEUPKEN dat ik mij, als het zoo ver kwam, uit de moeilijkheden zou weten te redden, hoorde ik met waardeering.

De Luit.-Generaal TEN BOSCH heeft op zooveel punten instemming betuigd met mijn betoog, dat het mij een groot genoegen is dit wederkeerig te kunnen doen ten aanzien van het door Z. Exe. naar voren gebrachte. In de eerste plaats sluit ik mij gaarne aan bij de hulde gebracht aan de pionniers op het gebied van de militair-geoeskundige tactiek, de Generaals QUANJER en THIANGE en aan den Generaal

COLLETTE als Roode Kruis autoriteit. Met groot genoegen hoorde ik dat spreker, die evenals ik den tegenwoordigen stand van het vraagstuk der mobiele elementen in het N. R. Kruis onbevredigend acht, kan verzekeren dat daarin in 1928 door aanwijzing van dienstplichtigen een belangrijke verbetering zal komen. Ook ik ben van oordeel dat het N. R. Kruis weinig kan doen voor het beschikt over de noodige gegevens betreffende de evacuatiegebieden en voor het nieuwe O. V. G. D. is verschenen.

De kapitein POLIS breekt een lans voor sterke uitbreiding van het watervervoer, welk vervoer ik op zichzelf op de juiste waarde schat, zooals ik zooeven reeds zeide. Echter moet ik er spreker op wijzen dat de groote beteekenis van onze waterwegen zich in hoofdzaak doet gelden bij een bedreiging uit het Oosten of Westen, doch dat bij een front zooals het gedachte geval dat b.v. aangeeft, van een watervervoer, zooals hij zich dat dacht, in verband met het be-
loop onzer rivieren, geen sprake kan zijn.

DR. DIETZ heeft mij op de door hem bestreden punten misverstaan. Eerstens kan het natuurlijk nooit in mijn bedoeling liggen aan te dringen op invoering van Röntgen-auto's zonder de onafscheidelijk daaraan verbonden Röntgenologen.

En tweedens heeft mijn voorstel tot opnemen van Röntgen-auto's in onze organisatie niet de bedoeling die reeds in vreedstijds aan te schaffen. Ook in ben van meening dat dit bij den voortdurenden vooruitgang der techniek geldverspilling ware. Maar zij moeten in de organisatie opgenomen en een snelle verkrijging in oorlogstijd moet worden voorbereid, evenals dit ook voor de automobielen voor geneeskundig vervoer geschiedt. De bezwaren die de Röntgenindustrie in Frankrijk tijdens het eerste deel van den oorlog ondervond zijn mij bekend; ook ten aanzien van de thermometers, waarvoor het glas eveneens uit Thuringen werd betrokken, gold dit.

Met den heer VAN ERMEL SCHERER ben ik het in de hoofdzaak geheel eens. Alleen heeft het mij verwonderd dat hij de beteekenis, die ik hechtte aan een dicht spoorwegnet, niet erkende. Dat hij van oordeel is dat wij, ook zonder zoodanige

omstandigheid, zonder bezwaar onze gewonden tijdig en regelmatig zullen kunnen afvoeren is zeker geruststellend. Maar een dicht spoorwegnet daarenboven is toch zeker een waarborg temeer tegen onvoorziene omstandigheden.

Hiermede, Mi. de Voorziter, meen ik de verschillende debaters zooveel mogelijk te hebben beantwoord.

DE VOORZITTER.

Kolonel DIEHL, ik dank U, ook uit naam van de vergadering voor de buitengewone wijze, waarop u hier uw voordracht hebt gehouden. Het was een zeer belangwekkende avond.

Voorts dank ik de Heeren debaters voor de moeite, die zij zich gegeven hebben, om ook hunnerzijds het zeer gewichtige onderwerp van hedenavond, te belichten.

Na aan de Dames nogmaals de verzekering gegeven te hebben, dat wij hare tegenwoordigheid zeer op prijs hebben gesteld, sluit ik de vergadering.

Mededeelingen van Huishoudelijken aard.

De aandacht wordt gevestigd op art. 15 van het Regl.: De contributie van de leden, die in Nederland wonen of aldaar een adres hebben opgegeven, wordt betaald door overschrijving c.q. storting op postrekening no. 78828 kantoor 's-Gravenhage, ten name van „Secretaris-Penningmeester der Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap”. Het door den postbeambte af te geven bewijs van overschrijving c.q. storting is als kwitantie te beschouwen.

Indien twee maanden na den aanvang van het werkjaar (het werkjaar loopt van 1 October tot 30 September) de contributie niet op bovenbedoelde wijze is voldaan, dan wordt door den Secretaris-Penningmeester per kwitantie beschikt over de contributie, verhoogd met de invorderingskosten. De contributie der in Ned.-Indië verblijvende leden wordt ingevorderd door de zorg van den Hoofdcorrespondent te Bandoeng.

De leden die de contributie 1925/26 ad f 6.— en (of) 26/27 ad f 5.— nog niet betaald hebben worden verzocht dit alsnog spoedig te doen.

De contributie voor 1927/28 is f 5.—.

I. Verslag over den toestand der Vereeniging.

a. Ledental.

Op 30 September 1926 bedroeg:

het aantal leden hier te lande	1197
„ „ „ in Ned. Indië	442
Totaal	<u>1639</u>

Van 1 October 1926 tot 30 September '27 bijgekomen 184

Te zamen 1823

Van 1 October 1926 tot 30 September '27 afgegaan 140

Zoodat het aantal leden op 30 Sept. 1927 bedroeg 1683

Waarvan hier te lande 1243

en in Ned. Indië 440Totaal 1683

Op 1 October 1927 bedroeg dit aantal voor den aanvang van het nieuwe werkjaar 1927/28, door op dien datum bijgekomen nieuwe leden:

voor Nederland 1371

voor Ned. Indië 504Totaal 1875

b. Geldmiddelen.

Op 1 October 1926 saldo bij den Penningmeester f 1056.37

Bovendien:

T e g o e d bij den Hoofdcorrespondent in Ned.-Indië f 7.49½

Zoomede nog te innen contributie van:

31 leden in Ned.-Indië en van 137 leden in Nederland, benevens een bedrag van f 80.— voor een advertentie 1925/26.

De ontvangsten in 1926/27 bedroegen f 10762.65

Totaal f 11819.02

De uitgaven over hetzelfde tijdvak hebben bedragen f 10539.50

Blijft in kas op 30 Sept. 1927 f 1279.52

Bovendien:

Saldo in kas bij Hoofdcorrespondent in Ned.-Indië f 13.61

Zoomede nog te innen contributie van 7 leden in Ned.-Indië en 176 leden in Nederland, benevens een bedrag van f 36.— over advertentie 1926/27.

Blijft nog te voldoen aan drukker over 1926/27 f 3007.—.

II. Rekening en verantwoording van het Bestuur over zijn geldelijk beheer.

In de Commissie tot het nazien van de Rekening en Verantwoording van den Secretaris-Penningmeester hebben zitting gehad de heeren D. VAN DEN BERG, kapitein der Genie, W. M. F. E. P. DE JAGER, kapitein-adj. der 1e Infanterie-Brigade (Brigade Grenadiers en Jagers) en N. J. L. KORTEKAAS, 1e luitenant der Infanterie.

Zij hebben, blijkens hun schrijven d.d. 7 November 1927, de rekening en verantwoording van den Secretaris-Penningmeester nagezien en accoord bevonden en stellen voor aan den Secretaris-Penningmeester voor de lofwaardige wijze van beheer dank te zeggen en hem décharge te verleenen voor het door hem gevoerde beheer.

III. OPGAVE NIEUWE LEDEN.

a. Nederlandsch-Indië.

P. Valk, 2e Lt. Art. N. I. L., J. J. Greter, 1e Lt. Art. N. I. L., D. C. Buurman van Vreeden, 2e Lt. Art. N. I. L., J. B. Kleyer, 1e Lt. Art. N. I. L., Q. de Veer, 2e Lt. Art. N. I. L., G. J. Reerink, Kapt. Art. N. I. L., J. van 't Riet, 1e Lt. Inf. N. I. L., J. van Boldrik, 1e Lt. Art. N. I. L., N. Waalewijn, 1e Lt. Art. N. I. L., J. Gerharz, 2e Lt. Art. N. I. L., G. E. Scherer, 2e Lt. Art. N. I. L., J. J. Croese, 2e Lt. Art. N. I. L., J. F. Feyters, 2e Lt. Art. N. I. L., W. M. Leyder, 2e Lt. Art. N. I. L., G. E. H. Koen, 2e Lt. Art. N. I. L., W. A. Meelhuysen, 2e Lt. Art. N. I. L., A. L. S. Badings, 2e Lt. Art. N. I. L., E. Baretta, 1e Lt. Art. N. I. L., W. C. van den Berg, 2e Lt. Art. N. I. L., H. Blekking, 1e Lt. Art. N. I. L., J. Boot, Kapt. Art. N. I. L., M. A. M. Bouman, 1e Lt. Inf. N. I. L., J. Breemouer, 1e Lt. Inf. N. I. L., C. F. Buysen, 1e Lt. Art. N. I. L., J. A. Chamot, 1e Lt. Inf. N. I. L., A. J. Dahler, 1e Lt. Inf. N. I. L., C. A. Deutekom, 2e Lt. Inf. N. I. L., R. M. Dom, 2e Lt. Inf. N. I. L., W. Everaars, 2e Lt. Inf. N. I. L., G. B. C. Feekes, 2e Lt. Inf. N. I. L., P. D. A. Frankamp, Lt. Kol. Inf. N. I. L., J. J. Freyling, 1e Lt. Art. N. I. L., P. Geersen, 1e Lt. Inf. N. I. L., C. Giebel, 1e Lt. Inf. N. I. L., H. T. Goor, Kapt. Art. N. I. L., P. E. Hendriks, 1e Lt. Art. N. I. L., F. H. Ilgen, Maj. Inf. N. I. L., H. Keuzenkamp, 2e Lt. Art. N. I. L., B. H. F. van Lent, 1e Lt. Mil. Adm. N. I. L., G. J. C. L. van Luik, 1e Lt. Art. N. I. L., J. de Lussanet de la Sabloniere, 2e Lt. Art. N. I. L., A. G. Mantel, 1e Lt. Art. N. I. L., J. H. van der Meer Mohr, 1e Lt. Art. N. I. L., F. H. ter Meulen, 1e Lt. Inf. N. I. L., J. J. Mojet, 1e Lt. Art. N. I. L., H. A. Munzebrock, 1e Lt. Art. N. I. L., M. C. de Reede, 1e Lt. Art. N. I. L., F. Rietveld, 1e Lt. Art. N. I. L., H. L. Scheurer, Kapt. Art. N. I. L., J. W. Sluyter, 1e Lt. Inf. N. I. L., A. van Sprew, 2e Lt. Inf. N. I. L., J. Staleman, 1e Lt. Art. N. I. L., A. J. C. de Thouars, 2e Lt. Inf. N. I. L., L. P. L. Velden,

2e Lt. Inf. N. I. L., C. C. de Vries, 1e Lt. Inf. N. I. L., L. T. W. de Vries, 1e Lt. Art. N. I. L., W. S. van Braam, Lt. ter Zee 2e kl., P. A. de Blicck, Kapt. Art. N. I. L., Dr. C. Huyer, Off. v. Gez. 1e kl. N. I. L., G. Minderman, Maj. Inf. N. I. L., G. A. de Stoppelaar, Ritm. Cav. N. I. L., C. Tissot van Patot, Kapt. Kwartierm. N. I. L., M. J. Voskuil, Maj. Inf. N. I. L., L. L. Rapmund, 2e Lt. Inf. N. I. L.

b. Nederland.

's-Gravenhage: G. P. Jansen, 1e Lt. 15 R. I., Ir. T. Heyblom, Res. 1e Lt. Pont., A. Struivenberg, Korn. V. A., Ir. D. L. Meyer, Korn. V. A., F. H. van Heel, Korn. V. A., P. J. Rosenwald, Korn. V. A., A. F. Wasch, Cadet, Serg. Art. N. I. L., J. H. Perié, Korn. V. A., F. Bakema, Korn. V. A., F. W. van Twaalfhoven, Res. Off. v. Gez. 2e kl., M. Visser, Res. 1e Lt. Gren., C. J. J. Vintgens, Res. 1e Lt. Gren., A. Hols, Res. 1e Lt. Jagers, Mr. W. P. M. van der Loo, Res. 1e Lt. Gren., T. L. S. Leistikow, Res. 1e Lt. Gren., J. D. M. Fentrop, Res. 1e Lt. Gren., J. K. Inne-méele, Lt. 15 R. I., P. van Outeren, Res. 1e Lt. Gren., W. W. B. Halbertsma, Kapt. Art., N. J. L. Kortekaas, 1e Lt. Inf., H. van den Bos, Kapt. Inf. N. I. L., K. D. Scheffer, 1e Lt. Inf., A. L. Willems, 1e Lt. Mil. Adm., Mr. L. Lindeboom, Res. 1e Lt. Inf., T. W. N. de Brouwer, Kapt. Gren., Ir. G. A. Meijer, Res. Kapt. Genie, Mr. J. J. v. d. Berg, Res. 2e Lt. 7 R. V. A., Jhr. L. G. Just de la Paisieres, Res. 2e Lt. 6 R. V. A., C. Bogerd, Res. 2 Lt. 6 R. V. A., C. J. Wilmink, Res. 2e Lt. 2 R. V. A., A. C. Breebaart, Lt. Kol. Inf., D. A. van Hilten, Kapt. Inf., B. F. A. Schilmöller, 1e Lt. Inf. N. I. L., F. G. L. Weijerman, 1e Lt. Genie, N. I. L., M. H. van Dulm, Kapt. Lt. ter Zee, G. W. Stöve, Lt. ter Zee 1e Kl., L. A. C. M. Doorman, Lt. ter Zee, 1e Kl., H. Nieuwenhuijs, Lt. ter Zee 1e Kl. Utrecht: F. K. J. Köhlbrugge, 1e Lt. Art., A. A. v. Oorschot, Kapt. Art., J. H. van Aanholt, 1e Lt. Inf., J. M. Rettingius, Korn. V. A., F. H. Fentener v. Vlissingen, Korn. V. A., E. van Walree, Korn. V. A., Jhr. H. J. M. v. Asch v. Wijk, Korn. V. A., D. Fokkema, Res. 1e Lt. Gren., C. Larrewijn, 1e Lt. 15 R. I., Mr. J. P. Tiddens, Res. Lt. Gren., Mr. C. P. R. van Geuns, Res. 1e Lt. 2 R. V. A., N. Korswagen, Res. 1e Lt. Art., M. Brinkeve, 2e Lt. Art., J. Lodder, res. Kap. Inf. Delft: A. F. Lancker, 1e Lt. 15 R. I., W. A. Scheurman, 2e Lt. 15 R. I., G. Witkamp, Res. Kapt. 15 R. I., J. W. Keerweer, Res. 1e Lt. Art. Amersfoort: C. F. A. Milders, 1e Lt. 21 R. I., E. A. F. Baron Creutz, Ritm. Huz., H. C. Berghuis, 1e Lt. Inf., H. A. Ephraïm, Maj. Inf., D. Gerritsen, Korn. V. A., Dr. L. Leopold, Res. 1e Lt. Gren., G. J. Verweij, Lt. 5 R. V. A., Jhr. D. G. van Teijlingen, Res. 2e Lt. Art. Sas van Gent: P. J. Stout-hamer, Leerling S. V. O. I. Maastricht: J. H. Kalse, Leerling S. V. O. I. Kinderdijk: A. Jonker, Leerling S. V. O. I. Rotterdam: J. van Schoonneveldt, Leerling S. V. O. I., W. Hensens, Vdrg. Inf., W. Aalders, Korn. V. A., H. T. Wilkens.

Res. 1e Lt. Gren., J. Kok, Res. 1e Lt. Gren., H. J. E. J. Schönbergen, Res. 1e Lt. Gren., R. de Boer, res. Kapt. Genie. Venlo: A. de Boer, 1e Lt. 17e R. I. Amsterdam: H. A. Karssiens, 1e Lt. Veld Art.; A. L. des Tombes, Korn. V. A., L. P. J. Geldens, Res. Kapt. Sp. D. Mot. D., H. W. J. Dik, Res. 1e Lt. 22e R. I., J. C. van Soelen, Res. 1e Lt. Inf., C. C. Bijleveld, Res. Kapt. Wielrijders, J. J. Zomer, 1e Lt. Mil. Adm., M. B. Fischer, Res. 1e Lt. 2e R. V. A., J. R. Meulenhoff, Res. 2e Lt. Art., J. N. v. Rhoon, Res. 1e Lt. Art. Haarlem: W. Ed. R. Zweerts de Jong, Lt. Kol. Sp. D. Motord., Assen: L. J. de Vos, Res. 1e Lt. Spec. D. Motord. Driebergen: R. A. de Moor, Res. Lt. Spec. D. Motord. Lisse: J. Dekker, Res. 1e Lt. Inf. Arnhem: E. D. Haitsma Mulier, Res. Lt. Korps Rijd. Art., H. J. Visser, Res. 1e Lt. 12e R. I., Jhr. Mr. D. P. M. Graswinckel, 1e Lt. Gren., Th. Tak, 1e Lt. Inf., N. Hogerland, 2e Lt. Inf., W. Butin Bik, 2e Lt. Inf., J. H. Wieffering, 2e Lt. Inf. Bloemendaal: R. E. Laan, Korn. V. A. Velp: I. W. A. Baron van Voerst van Lijnden, Korn. K. R. A, Almelo: W. van Strik, Korn. V. A., H. G. A. Hootsen, Res. 1e Lt. Inf. Enschedé: H. E. Jannink, Korn. V. A., H. Weyl, Res. 1e Lt. Gren. Noordgauwe bij Zierikzee: Jhr. A. van Citters, Korn. V. A. Drumpt bij Tiel: H. A. J. C. Muysen, Korn. V. A. Ede: Cantineschool Verlofs Off. Ber. Art., Korpsbibl. 22e R. I. Voorburg: L. F. Apol, Res. Kapt. Jagers, P. H. van der Zande, Res. Kap. Inf. Haren (Gr.): J. H. van der Laan, Res. 1e Lt. 1e R. I. Brussel: A. G. Höpink, Res. 1e Lt. 19e R. I., N. J. M. F. van Everdingen, Res. Kapt. Gren. Andel (N.-Br.): A. G. Cool, Res. 1e Lt. 1e R. I. Den Helder: J. Adolfs, Res. 1e Lt. 12e R. I. Groningen: D. Jacobs, Res. 1e Lt. 8e R. I. Sliedrecht: C. H. Revelman, Res. 1e Lt. 19e R. I. Edegem bij Antwerpen: M. F. L. Ribbius, Res. 1e Lt. 8e R. I. Lochem: W. Rigter, Res. 1e Lt. 19e R. I. Heerlen: H. G. A. Götz, Res. Kapt. 10e R. I. Steenwijk: H. Mulder, Res. 1e Lt. 22e R. I. Bussum: C. F. J. Gelens, Res. 1e Lt. Gren. Drunen: Mr. H. J. M. Loeff, Res. 1e Lt. Jag. den Bosch: W. A. M. Lautenslager, Res. 1e Lt. Gren. Heemstede: C. M. F. van Rossum, Res. 1e Lt. Gren. 's Graveland: A. P. van Stolk Jr., Res. 1e Lt. Gren. Oegstgeest: J. v. Doorn, Res. 1e Lt. Jagers. Doorn: J. H. Meyer, Res. 1e Lt. Gren. Geldermalsen: A. Hebly, Res. 1e Lt. 15e R. I. Gouda: Dr. J. Smit, Res. Kapt. 15e R. I. A]kmaar: Mr. H. Kusters, Res. 1e Lt. Jag. Aken: J. F. Boekholt, Res. 1e Lt. Jagers. Leiden: A. Beets, Res. 1e Lt. 10e R. I., J. G. Hagens, Res. Kapt. Inf. Nijmegen: G. J. Hartgers, Res. Kapt. Inf. Harderwijk: J. P. A. Mekkes, 1e Lt. 20e R. I., J. Chr. Boogaard, 2e Lt. 20e R. I. Dordrecht: J. M. F. van Zee. Vlissingen: A. B. J. Rakken, Res. 1e Lt. Inf. Treuerbach bei Stuttgart: H. Boes, Res. 1e Lt. Inf. Deventer: C. R. Mulder, Res. 2e Lt. Art. Noordwijkerhout: Jhr. J. H. Gevers van Ketel en Graland, Res. 1e Lt. Huz. Harskamp: A. G. Kröller, Res. 1e Lt. Huz. Kampen: H. H. Hubenet, Res. Kapt. Inf. Zwolle: J. Weidijk, Res. Kapt. Inf. Doetinchem: B.

G. Meyerman, Res. Kapt. Inf. Breda: N. Versteeg Jr., 2e Lt. Inf. J. P. Brasser, Kap. Veld. Art. Hilversum: J. E. ter Haar, Res. Lt. Art. Wassenaar: Ph. W. Pander, Res. 2e Lt. Art. Roermond: H. H. J. Ruyten, Res. Kapt. 15e R. I. Zoutelande: J. van Anrooy, Res. 2e Lt. Lu. Art. Domburg: P. J. Elout, Res. 1e Lt. Inf. Rijswijk (Z.-H.): C. G. J. Teerink, 1e Lt. Inf. N. I. L.

IV. CORRESPONDENTEN.

Door overplaatsing is aan de navolgende Correspondenten onder dankbetuiging voor de vele diensten aan onze Vereeniging bewezen, eervol ontheffing verleend van het correspondentschap: te Dordrecht: aan Majoor der Art. A. de Kat, te Utrecht: aan 1e Lt. der Genie J. J. A. de Ridder.

Hebben zich bereid verklaard de belangen der Vereeniging als Correspondent te behartigen: te Dordrecht: Kapitein der Pontonniers C. A. Hartmans; te Utrecht: Kapitein Genie: L. J. de Lagh.
